

1915.

Izhaja dvakrat na mesec.

11. seš.

SVETOVNA VOJSKA

Nemčija - Belgija, Francija, Anglija

Vsebina: Francoske meje in trdnjave ob njih. — Glavne trdnjave. — Še brzojavke. — Prvi boji med Nemci in Francozi. — Nemške armade. — Podrobnosti iz nadaljnjih bojev. — Pregled bojev do konca meseca avgusta. — Slike iz bojev.

Cena 60 vinarjev, četrtletna
naročnina (6 sešitkov) 3 K.

Urejuje Iv. Podlesnik - Založila Katoliška Bukvarna

4. sešitku smo povedali, kako je prišlo do vojske med Nemčijo, Francijo, Belgijo in Anglijo. Opisali smo tudi padanje belgijskih trdnjav pod krogli velikanskih nemških in avstrijskih topov. Med tem časom, ko so nemške čete prodirale v Belgijo in si izvojevale mesto za mestom, trdnjavo za trdnjavo, so se pa že vršili tudi prvi boji med francoskimi in nemškimi četami.

Naloga naša je sedaj, da v tem sešitku sestavimo pregled prvih bojev med nemškimi in francoskimi četami in da te boje opišemo. V lažje razumevanje popisa si oglejmo najprvo

Francoske meje in trdnjave ob njih.

Na severu meji Francija na Belgijo, vzhodno leži mala Luksemburška, za njo pride nemška Lotaringija in Alzacija, potem Švica in zahodni del severne Italije. Na jugu ima Francija kos Sredozemskega morja in Španijo za mejo. Cela zahodna francoska stran pa leži v Atlantskem oceanu.

Ko so začeli Francozi po za nje nesrečni vojski leta 1870. preurejati svojo armado, so napravili tudi na nemški meji celo vrsto močnih trdnjav, katere naj bi jih varovale nemškega vpada. Te trdnjave obstoje iz posameznih večjih orožarn, katere obdajajo večkratni pasovi fortov; med seboj pa so zvezani z verigo zapiralnih fortov. V francoskih vodilnih vojaških krogih se je pomen teh trdnjav včasih pre-, včasih pa podcenjeval. Nekateri vojni ministri so trosili za te trdnjave ogromne vsote, drugi pa so jih zanemarjali, ker se jim niso zdele pomembne.

Na nemško-francoski meji se nahajajo sledeče trdnjave:

Na jugu leži najprvo velika trdnjava Belfort. Pravijo, da je to največja in najboljša francoska obmejna trdnjava, ki ima dvojni pas fortov in grad. Prostor na jugu med Belfortom do Jura gorovja zapira fort Montbard pri Montbéliard, Severno se vleče črta zapiralnih fortov do Epinala. Ta črta obstoji iz sledečih fortov: Giranagny, Balton, Senanu, Château, Lambert, Rupt, Remisenvont, Arches. Ti forti varujejo doline in ceste v Vogezih in leže na levem bregu reke Mosel. Epinal je močna trdnjava z obsegom 50 km. Od Epinala do Toul je 70 km široka odprtina. Pred Toulom leži utrjen Nancy. Južno oskrbuje zvezo s Toulom fort St. Vincent, severno pa zapira fort Fronard železniško zvezo proti Metz. Tesno na meji leži fort Manonvillers, ki naj brani železniško zvezo Saarburg—Luneville—Nancy.

Toul, središče treh strategično važnih železniških zvez, ima dvojen pas fortov. Od tukaj do Verduna se vleče črta zapiralnih fortov srednje Maase (110 km dolgosti). Na tej črti je sedem fortov, ki obvladujejo prehode čez reko. Ti forti so: Jony sous les Côtes Gironville, Lionville, Camps des Romains, Paroches, Troyon in Genivent.

Verdun je zopet močna trdnjava, ki ima 17 velikih fortov in 50 baterijskih stališč. V zadnjih letih so Francozi to trdnjavo popolnoma moderno preuredili.

Severno od Verduna je ozemlje splošno neutrjeno. Semintja se nahajajo zapiralne utrdbe, ki so na važnih mestih pomaknjene na mejo, nimajo pa med seboj nikake zveze. Te trdnjave so: majhni utrdbi Lanyroy in Montmedy, potem Méziéros, Fortles Ayvelles in na belgijsko mejo pomaknjeni fort Charlemont. V dolini Oise leži fort Hirson. Med temi leži odprtina, kateri sledi črta severnih utrdb, ki se začneja s trdnjavo Maubeuge in se razprostira do Lille.

To so francoske utrdbe ob meji od severa do juga.

Za to črto so pa napravili Francozi še drugo črto utrdb, in sicer na jugu trdnjavski trikot B é s a n ç o n — D i j o n — L a n g r e s, ki leži ob obmejno utrdbeni črti Belfort—Epinal. Dalje utrdbe R e i m s — L y o n — L a F e r e, ki leži za utrdbeno črto Verdun—Maubeuge.

Za vsemi temi trdnjavami pa leži najmočnejša in največja — P a r i z.

Iz tega je razvidno, da je potegnjena ob celi severni in vzhodni francoski meji veriga močnih utrdb, katere vse mora premagati sovražnik, ki hoče prodreti do srca francoske dežele — do Pariza.

Glavne trdnjave.

Verdun

tvori severno glavo utrjene črte Maas—Mozel, ki so jo Francozi po vojski l. 1870-1871 zgradili. Te trdnjave segajo na jugu do Belforta in obsegajo utrdbene skupine (trdnjave) Reims, Langres, Lyon in Besançon, ki leže za hrbtom prve utrjene črte. Najmočnejše so francoske obmejne utrdbe na severu nasproti Metz. Tu je utrjena črta dolga približno 90 km, učinkuje pa na 100 km. Trdnjavska črta se razteza od Verduna ob Maasi do točke, kjer reko Maas prereže prekop Marne—Ren, nadalje do Toula, kjer preide proti reki Mosel. Reka Mosel se namreč tu približuje Maasi v zelo proti zahodu upognjenem loku.

Verdun in Toul sta zelo obsežni trdnjavi, utrjeni taborišči prve vrste s forti, redutami in s forti iz železa. Utrdb je celo rebro in tvorijo več vancev. Zvezo med obema trdnjavama varuje šest fortov ob desnem bregu reke Maas, ki leže od severa proti jugu, in sicer Geincourt (pri Diene), Troyon, St. Mihael, Lionville (Appremont), Gironville in Youy sous les Côtes (Boucq).

Verdun kakor tudi Toul obdajajo utrdbe v obsegu 40 km, premer znaša torej 13 km. Proti nemški meji, na desnem bregu reke Maas leže pričenski na severu v črti proti zahodno-vzhodni črti forti Cote de Froide, Terre, Douaumont, Vaux, v južni črti Belleville, Sauvillie, St. Michel in

Tavannes. Sprednjo severno-južno črto tvorijo forti Vaux Tavannes, Maulainville in Rozellier, za katero leži na zahodu med zadnjima fortoma utrdba Belrunt.

Vsi ti forti so zgrajeni na višinah, ki obvladujejo okolico, ravno tako južni fort Haudainville. Na levem bregu Maase leži na jugu na strmi višini fort Dugny, ki zapira s Haudainvillo dolino Maas, na zahodu fort Londrevourt, severno utrdbe Regret, Chaume in Warre. Mesto Verdun je tudi utrjeno s staro trdnjavo, ki jo je zgradil še Vauban, in z gradom. Nemci so Verdun oblegali leta 1870. od 13. oktobra do 8. novembra, ko se je trdnjava predala.

Toul.

Okolu Toula leže utrdbe v nasprotni smeri primeroma z Verdunom. Medtem ko Verdun kaže svoje najmočnejše čelo Metz, pa leže najmočnejše utrdbe, ki obdajajo Toul, zahodno od mesta na levem bregu reke Mosel. 13 km dolgo severno-južno črto tvorijo forti Lucey, Bruley, Ecronves, Domgermain in Blenod. Bliže Toulu se razvrščajo v obliki venca forti S. Michel (levi breg), Gond neville, Viley z utrdbama Chaudenay in Dommartin v loku, ki ga napravi reka Mosel; na jugu zopet na levem bregu reke Mosel ležita utrdbi Tillot in La Haye St. Jacques. K toulski trdnjavi spadata skupini malih utrdb Pagny ob reki Maas (južno-zahodno) in Pont S. Vincent ob reki Mosel (južno-zahodno). Toul so oblegali Nemci leta 1870. od 14. avgusta do 23. septembra, ko so trdnjavo prisilili, da se je vdala.

Belfort

krije južno krilo dolge utrjene črte, ki naj bi tvorila nepremagljiv francoski zid proti Nemčiji. Predvsem naj tvori zapah Trouée, znane luknje v Vogezih. V vojski l. 1870-1871 se je Belfort Nemcem trdovratno branil in je trdnjava šele padla, poveljeval ji je Denfert-Rochereau, ko je to radi skupnega vojaškega in političnega položaja ukazala francoska vlada. Tri mesece in pol se je trdnjava držala, dasi so jo Nemci, že zaradi časti, najhuje napadli.

Trpelo je mesto ob takratnem stanju trdnjavske vojske ravno toliko, kolikor sta Verdun in Toul trpela. Zato so tudi mestne trdnjave spremenili v obširne vojaške ta-

bore. Utrjeni tabor Belfort brani dvanajst močnih fortov, ki jim pripada še 16 utrjenih baterij.

Blizu nemške meje leži pri Belfortu na senčni višini fort Roppe; bliže mestu starejša forta Justice in Miotte. Na jugu, blizu mesta, ležita forta Perches, južno-zahodno na neki višini fort Bosmont, proti Švici pa fort Vézelois. Na jugu in na jugozahodu visoko leži fort Bois d'Oire in zelo visoko dobro zavarovano forta La Chaux in Mont Vandais, ki ležita vsak na izbranih gorah. Na zahodu od Belforta leži fort Bellevue s celo skupino baterij in na severozahodu na gozdnem pogorju Lalbert še en fort. Na severu se združuje s petimi trdnjavami, ki jo prične fort Giromagny, utrjena zvezna črta z utrjenim taborom.

Epinal.

Tabor je ravno tako obsežen, kakor tabor v Verdunu in Toulu. Varuje ga deset fortov. Med Epinalom in Toulom (Pont St. Vincent), 50 km daleč moselska črta ni utrjena.

Še brzojavke.

Medtem ko so že vse sedaj se vojskujoče države mobilizirale, so bile med Nemčijo in Anglijo izmenjane še sledeče brzojavke:

Dne 1. avgusta je brzojavil nemški poslanik v Londonu nemškemu državnemu kanclerju v Berlin: »Ravnokar me je poklical sir Edvard Grey k telefonu in me vprašal, če bi mogel jaz izjaviti, da Nemčija v slučaju, da bi ostala Francija nevtralna, ne bo napadla Francije. Jaz sem odgovoril, da mislim, da lahko prevzamem odgovornost za to.« Lichnowsky.

Isti dan je brzojavil nemški cesar angleškemu kralju: »Ravnokar sem prejel poročilo Tvoje vlade, ki ponuja francosko nevtralnost z garancijo Angleške. Tej ponudbi je bilo pristavljeno vprašanje, če bi pod temi pogoji Nemčija opustila napad na Francijo. Iz tehničnih vzrokov se mora že danes na dve fronti, proti vzhodu in zahodu, napovedana mobilizacija nadaljevati. Protiodredb ne morem več izdati, ker je Tvoj brzojav, žal, prepozno prišel. Toda če mi ponudi Francija svojo nevtralnost, katera mora biti zajamčena od angleške armade in mornarice, bom seveda opustil

napad na Francijo in porabil svoje čete drugod. Jaz mislim, da Francija ne bo postala nervozna. Četam ob meji se je pravkar brzojavno in telefonično naročilo, da naj francoske meje ne prekoračijo.«

Viljem.

Ob istem času je brzojavil državni kancler nemškemu poslaniku v London: »Nemčija je pripravljena sprejeti angleški predlog, ako jamči Anglija z njeno vojno silo za brezpogojno nevtralnost Francije v nemško-ruskem sporu. Nemška mobilizacija se je izvršila danes vsled ruskega izzivanja še preden je došel angleški predlog semkaj. Vsled tega tudi ne moremo zadržati pohoda naših čet ob francoski meji. Jamčimo pa, da naše čete ne bodo prekoračile francoske meje do ponedeljka dne 3. avgusta zvečer do 7. ure, ako bo Anglija pritrdila naši zahtevi.« Bethmann Hollweg.

Angleški kralj je brzojavno odgovoril nemškemu cesarju dne 1. avgusta: »V odgovor na Tvojo brzojavko, katero sem pravkar prejel, mislim, da se je zgodilo neko nesporazumljenje v prijateljskem pogovoru med knezom Lichnowskym in sirom Edvard Greyem, ki sta razmotrivala, kako bi se preprečil boj med nemško in francosko armado, dokler obstoji še možnost, da se bo doseglo sporazumljenje med Avstrijo in Rusijo. Sir Edvard Grey bo jutri prišel skupaj s knezom Lichnowskym in dožgal, ako je nesporazumljenje na tej ali oni strani.« Jurij.

Dne 2. avgusta je brzojavil nemški poslanik v Londonu državnemu kanclerju v Berlin: »Prizadevanja sir Edvard Greya, ki so slonela na želji, da se omogoči Angliji ostati trajno nevtralni, so bila izvršena brez sporazuma s Francijo in ne da bi se vedelo o mobilizaciji. Ta prizadevanja so postala brezpomembna.« Lichnowsky.

Torej je vse padlo v vodo. Začelo je potekati tudi med Nemčijo, Francijo in Anglijo.

Prvi boji med Nemci in Francozi.

(Nemška uradna poročila.)

6. avgusta. Francosko mestece Briey (severnozahodno od Metz) so zasedle nemške čete.

7. avgusta. Sovražne čete, ki so pridrele iz smeri Belforta, so napadle nemške obmejne straže. Prodiranje francoskih čet je bilo ustavljeno. Pri Altkirchu so se umaknile zopet v smeri proti Belfortu.

10. avgusta. Nemško uradno poročilo: Sovražnik, ki je prodiral iz Belforta v Zgornjo Alzacijo proti Mühlhausnu — najbrže VII. francoski armadni zbor in nekaj infanterijskih divizij posadke Belforta — je bil pognan od naših čet zahodno od Mühlhausna nazaj v južno smer. Izgube pri naših četah niso velike, pri sovražnih občutne.

11. avgusta. Mešana brigada XV. francoskega armadnega zbora je bila napadena od naših brambnih čet pri Lagarde v Lotaringiji. Nasprotnik je bil med velikimi izgubami pognan v gozd pri Parroy, severnovzhodno od Luneville. Mi smo vzeli zastavo, dve bateriji in štiri strojne puške. En francoski general je padel. Nemške čete so ujele čez 1000 neranjenih francoskih vojakov.

12. avgusta. Pri Mühlhausnu so ujele nemške čete deset francoskih častnikov in 513 mož. Poleg tega so vzeli naši štiri topove, deset voz in velike množine pušk.

14. avgusta. Majhen oddelek iz Straßburga je bil poražen. Dva trdnjavska bataljona s topovi in strojnimi puškami sta prodrli čez prelaz v Vogezih pri Schirmecku. Sovražnik, ki je prodril iz Donona, jih je napadel. Topovi in strojne puške so obležali razstreljeni na cesti. Vzel jih je sovražnik, ki je pozneje prodiral proti Schirmecku. To je dogodek, ki bo ostal za nadaljnje operacije sicer brez vpliva, bo pa v svarilo, da se ne sme biti prejunašk in nepreviden. Čete iz trdnjave, ki so prodirale, so se zopet zbrale in prišle nazaj v trdnjavske ozemlje. Izgubile so sicer topove, niso pa izgubile poguma.

18. avgusta. Boj pri Mühlhausnu je bil le slučajni boj. Poldrugí armadni zbor francoskih vojakov je vdrl v Zgornjo Alzacijo, medtem ko so se naše, tamkaj se nahajajoče čete še zbirale. Navzlic temu so se spustile v boj s sovražnikom in ga pogonale proti Belfortu.

19. avgusta. Bavarske in badenske čete so porazile 55. francosko infanterijsko brigado, ki je prodrla do Weilerja,

15 km severozahodno od mesta Stettstedt v Zgornji Alzaciji. Francozi so bili pregnani nazaj čez Vogeze.

19. avgusta. Francoski zrakoplovec, ki je preletel Isteinski vrh in se hotel vrniti čez Švico, je bil ustreljen od švicarskih obmejnih čet.

Francosko uradno poročilo z dne 12. avgusta se je glasilo: Boji ob alzaški-lotarinški meji so bili le sunki obmejnih straž. Boja pri Mühlhausnu se je udeležilo 20.000 mož. Iz teh dogodkov se povzamejo lahko sledeča dejstva: Ena infanterijska brigada je prodirala proti Mühlhausnu, da bi razdrila informacijsko središče, ki je poslovalo v mestu. Te čete so nemške napadle. Naši se niso umaknili pod sovražnikovim pritiskom, temveč vsled vrhovnega poveljstva. Vse nemške čete so te naše čete zasledovale in prodirale proti naši glavni brambni točki, katere pa niso mogle prodreti. Oba nasprotnika sta ostala na tistem mestu.

Nemška armada.

Nemška vojna moč proti Franciji in Belgiji je bila razdeljena v 7 armad, katerim so poveljevali sledeči poveljniki:

1. Generaloberst pl. Kluck.
2. Generaloberst pl. Bülow.
3. Generaloberst pl. Hausen.
4. Vojvoda Virtemberski.
5. Nemški prestolonaslednik.
6. Bavarski prestolonaslednik.
7. Generaloberst pl. Heering.

Ako pogledamo francosko mejo, nam mora biti takoj razumljivo, da Nemčiji res ni kazalo drugega, nego kršiti belgijsko in luksemburško nevtralnost in prodirati čez ti dve državi proti francoski meji, ker v nasprotnem slučaju bi brezdvomno Francozi prodirali čez Belgijo proti nemški meji. Šlo se je torej, kdo bo hitreji. Bila je Nemčija. Kako so se razvijali prvi boji v Belgiji, smo opisali v 4. sešitku tega dela. V tem pa bomo govorili o bojih ob francoski meji, ki so se vršili v mesecu avgustu l. 1914.

Poročila prvih bojev, katera smo navedli v prejšnjem odstavku, nam pravijo, da so poskušali Francozi prve dni meseca avgusta prodreti čez mejo v Alzacijo in Lotaringijo. Francosko poročilo o tem pro-

diranju pravi sicer, da so bili to le slučajni boji med predstražami. Navzlic temu pa so bili ti boji za Francoze marsikje pogubonosni.

Poglejmo si

Podrobnosti iz prvih bojev.

Težko bi se dobilo Francoza, ki si ne bi predstavljal začetka vojske z Nemčijo v tem, da bi začeli Francozi prodirati iz Belforta v Alzacijo. Ves up na zmagó se je opiral pri Francozih na slavna burgundska vrata »Torre del Belfort«, t. j. široka odprtina, ki se razprostira od vzhoda proti zahodu med severno odseko Jura gorovja in južno Vogezov. V tej odprtini se stekajo prometne zveze med Alzacijo in Francijo.

Francozi v Zgornji Alzaciji in bitka pri Mühlhausnu.

Takoj prve dni avgusta so začeli Francozi prodirati iz Belforta. Njim nasproti so stale od nemških čet samo predstraže; jedro nemških čet je bilo zbrano zahodno od Mühlhausna.

Dne 7. avgusta je prišlo po začetnih bojih do prvega večjega spopada, ki je končal s tem, da so se morali Francozi umakniti. Navzlic temu uspehu so umaknili Nemci svoje čete od meje do St. Ludwiga za črto Rena. S celim VII. armadnim zborom, pomnoženim z eno kavalerijsko divizijo in osmimi rezervnimi stotnijami iz Belforta, so začeli Francozi zdaj iznova prodirati v Alzacijo, ne da bi naleteli kje na odpor. Cilj jim je bil Mühlhausen, proti kateremu so prodirali na črtah Altkirch-Zillisheim-Brunnstatt in na črti Bartenheim-Sierenz. Ob istem času so prodirale francoske čete tudi od Maasmünster-Thann proti Sennheimu, tako da je bil Mühlhausen ogrožen od severa in juga.

Nemške čete so imele nalog, pred premočjo sovražnika se umikati do glavne nemške postojanke.

Dne 8. avgusta popoldne so začele prihajati francoske čete v Mühlhausen in drugi dan opoldne se je izdala na meščanstvo proklamacija o končnem zavzetju mesta in francoski oblasti nad njim.

Namen Nemcev je bil pripraviti Francoze pod topove trdnjave Istein, ki leži

južnozahodno od Mühlhausna. Ker pa so se Francozi ustavili že v Mühlhausnu, so jih morali Nemci pregnati. Dne 9. avgusta popoldne so pričeli Nemci z ofenzivo. Najprvo je začela artiljerija, proti večeru pa se je oglasila tudi trdnjava Istein. Od severozahoda in zahoda so začele prodirati nemške čete. Čez Napoleonov otok, Rixheim in Habsheim se je pričel napad. Vsi ti kraji leže zahodno od Mühlhausna. Nemci so Francoze obkolili; Mühlhausen je bil središče in cilj napadov. Najhuje je divjal boj krog Habsheima. Napoleonov otok, kjer se nahajajo znamenite tovarne za papir, je bil zaseden od francoske infanterije s strojnimi puškami. Treba ga je bilo vzeti z naskokom. Zelo ljut boj je divjal tudi za posest vasi Rixheim. Od 11. ure ponoči do jutra do 5. ure je divjal boj za to vas, iz katere so se morali umakniti Francozi proti Altkirchu. Tukaj in v Mühlhausnu so imeli tudi Nemci velike izgube.

Južnovzhodno od Mühlhausna leži kolodvor, za njim pa Rebberg z vilami in vrtovi bogatega meščanstva iz Mühlhausna. Tukaj je stal velik del francoske artiljerije. Baterije na Rebbergu so morali vzeti Nemci z bajonetnim napadom. Nek meščan iz Rebberga je popisal tamošnje boje takole:

V nedeljo popoldne dne 9. avgusta med 4. in 5. uro smo zagledali čete, ki so prihajale iz Vogezov. V istem času so se začeli že prvi topovski strelji severno od Mühlhausna pri predmestju Pfafstadt. Tam je bila nemška artiljerija. Videli smo, kako so padali prvi šrapneli v mesto, videli smo, kako je streljala francoska artiljerija, videli smo leteti krogle, slišali jih žvižgati in pokati. Takoj smo spoznali, da se vse to tiče tudi nas krog Rabberga. Skrili smo se v kleti. Udarec za udarcem je prihajal. Vedno močnejše so žvižgale krogle, vedno močnejše so se razletavale v naši bližini. Potem je pa prišel najstrašnejši trenutek. Naša hiša je bila zadeta in mi smo bili obdani od gostega smodnikovega dima, ne vedoč ali hiša gori, ali se bo v tem trenutku sesula. Še ena minuta, in zopet je udarilo v hišo, potem v tretje. Sklenili smo roke v molčeči grozi in čakali, da nas bo prihodnji šrapnel raztrgal. Še mnogo strellov se je razletelo nad nami. Mislili smo, da

nas bo udušilo. Končno se nam je vendar posrečilo odpreti kleti vrata. Naenkrat smo zaslišali, da nam vrtnar in njegova žena kličeta: »Pridite k nam, Vaša hiša se bo sesula!« Ne da bi se pomišljali, smo v divjem teku leteli skozi dež granat k sosedom v klet. Pozneje, ko je streljanje ponehalo, sem se podal v svojo hišo po nekatere stvari. Sedaj sem videl razdejanje. V sosednji hiši je bila polovica prvega nadstropja razdrta, velika luknja skozi streho, dve sobi in stopnice pod streho — vse razbito. V naši hiši ni bilo nobeno okno celo, v sobah in celo v kleti vse polno šrapnelških drobcev.

Nastopila je noč. Vse naokrog se je razvijal nočni boj. Mi smo sedeli v kleti; dvanajst ljudi v ozkem prostoru, kjer se nam je zdelo najbolj varno. Strašen boj je divjal in ni hotel poleči. Naenkrat, ob polnoči, smo začuli francosko artiljerijo, ki se je umikala na cesti. Poldruško uro je trajalo to umikanje. To nam je bilo kot angelsko oznanilo, toda še se nismo upali si oddahnuti. Še vedno so od predmestja Pfafstadt leteli šrapneli in Isteinski vrh je grmel od strelav. Pred nami in ob nas pa je divjal boj, da smo slišali strele pušk in strojnih pušk. Naenkrat smo začuli nemško povelje za bajonetni napad. Ta boj je trajal do 4. ure zjutraj. —

Noč je bila kroginokrog razsvetljena od gorečih vasi. Bil je to pretresljiv pogled, prav zmožen grozote vojske živo predočiti. Od spredaj ljubke vogeške vasice v svetlih plamenih; čez Mühlhausen pa morje plamena. Čez vse to pa jasno, zvezdnato nebo in mesec, ki je s svojo blede lučjo blažilno gledal na vse te grozote . . .

Ko se je dne 10. avgusta zjasnilo, so nemške čete zaznale, da beže francoski vojaki v manjših četah po ulicah Mühlhausna. Nemci so jim sledili, in razvil se je grozovit poulični boj. Neki očividec je ta boj takole popisal:

Po ulicah Mühlhausna se je razvil za posest mesta strahovit boj. Nemške čete so s pogumom in hrabrostjo izvojevale zmago. Za vsak ped zemlje se je vršil tako strahovit boj, da so mrtvi in ranjeni vojaki v stolinah ležali na kupih po mestnih ulicah. Boj za Nemce je bil otežkočen s tem, da so Francozom naklonjeni meščani po-

segli v boj in iz hiš streljali na nemške vojake. Franktirerska vojska se je razvila.

Nemški vojaki so se peljali na električni železnici skozi mesto in so iz oken železniških vozov tako dolgo streljali, da ni bilo nobenega sovražnika nikjer videti. Iz trdnjave Istein pa so streljali na umikajoče se francoske vojake. —

V dopoldanskih urah je bil že Mühlhausen v nemški posesti. Francozi so se umikali, namesto naravnost proti Belfortu, proti jugu. Namen nemških čet je bil namreč ta, da se francoskim vojakom prepreči povratek v trdnjavo Belfort in se jih potisne proti severu in vzhodu, ali pa požene čez švicarsko mejo; ta načrt se pa Nemcem ni posrečil.

Mühlhausen je mnogo trpel. Mnogo hiš, iz katerih je civilno prebivalstvo streljalo na nemške vojake, so Nemci za kaznen razrušili in mnogo franktirerjev postrelili.

Zgornja Alzacija je bila prosta Francozov.

Nemški cesar je po tej zmagi brzojavil poveljniku VII. armade generaloberstu pl. Heeringu: »Hvaležen Bogu, ki je bil z nami, se Vam in hrabrim četam zahvalim za zmago. Izročite vsem četam mojo cesarsko zahvalo, katero jim izreka njih vrhovni poveljnik v imenu domovine.« Viljem R.

Franktirerji.

V sedanji svetovni vojski se rabi mnogokrat beseda franktirer. Beseda je francoska, sestavljena iz franc (izgovori frank) in tireur (izgovori tirér), franc pomenja s v o b o d e n, tireur pa s t r e l e c. Izgovarja se franktirér z naglasom na zadnjem zlogu. Francozi imenujejo tako tudi divje lovce. V svoji vojski z Nemci l. 1870. so pa začeli tako imenovati ljudi, ki so na svojo pest, ne da bi bili vojaki, z orožjem v roki, šli nad Nemce, jih zasledovali, jih napadali na skritih prelazih ali v vaseh in mestih, ki so jih zasedli, in sploh proti njim vse storili, kar so mogli. Nekaj takega imajo Srbi v svojih četaših, ki pa so ožje zvezani z redno vojsko nego franktirerji.

Franktirerstvo je v vojski med Nemci, Francozi, Angleži in Belgijci cvetelo posebno v Belgiji in Alzaciji. Iz poročil o bojih za Mühlhausen je razvidno, da je prebivalstvo francoskim četam izdajalo pre-

mikanje nemških čet, da se je udeleževalo pouličnih bojov in skrivalo še po bitki pri sebi francoske vojake.

Poveljujoči nemški general je izdal zato sledeči razglas: »Ako se udeležujejo prebivalci kakšne občine bojov proti našim četam, bodo postreljeni ne samo udeleženci bojov, temveč tudi župan dotične občine. Kraj sam pa bode razdejan. Naše čete so dobile ukaz, da morajo ustreliti vsakega lastnika hiše, ki bi skrival francoske vojake ali francoske civiliste, ki pripadajo vojski. Ustreliti ga morajo tudi, ako doženejo, da je vedel, da so bili pri njem skriti francoski vojaki in civilisti, pa tega naši vojaški oblasti ni naznanil. Kdor bi razdejal telefonske in brzojavne naprave, bo ujet in ostro kaznovan. Vsak meščan mora izročiti vse orožje, tudi lovske puške, na županskem uradu. Gospodje župani so za to odgovorni, da se bo ta ukaz strogo izvršil. Pohod na bojno polje je strogo prepovedan. Tja smejo priti samo tiste osebe, ki imajo od župana izrecno dovoljenje. Ako bi kdo ropal mrtvece, bo takoj ustreljen.

Globoko obžalujem, da me je primoralo nesramno postopanje nekaterih smrkolinov k temu razglasu in tako postaviti v slabo luč dobro ime prebivalcev Alzacije.«

Strašne so bile kazni, ki so zadele krivo prebivalstvo v onih krajih, kjer so nastopali franktirerji; to bomo posebno videli pri popisovanju bojov v Belgiji.

Boji v Lotaringiji.

Poročila nam povedo, da so Nemci dne 6. avgusta zasedli mestece Briey severozahodno od mesta Metz, in da so dne 11. avgusta poskušale francoske čete prodreti v Lotaringijo pri Lagarde.

Za kraj Lagarde je divjal boj najhuje. Vsaka hiša je bila trdnjava zase. Na cerkvenem zvoniku je bil postavljen oddelek strojnih pušk, ki so bile skrbno zakrite. Skoraj cela vas je bila razdejana vsled nemškega artiljerijskega ognja. Napad od strani, v katerega je uspešno posegla kavalerija, je prinesel odločitev.

Iz pisem bojevnikov se pozna ljutost ondotnih bojov. »Mladi, to je bil ples na veseli planoti,« piše eden izmed ondotnih

bojevnikov. »Hrabro smo se borili z našim generalom, ki je bil vedno v sprednjih vrstah. Krogle in karteče so žvižgale čez nas in marsikaterega vrgle, toda naprej, vedno naprej! S polno močjo smo silili naprej. Vsaka naša krogla je zadela, ker so bile modro-rdeče uniforme francoskih vojakov izvrstni naši cilji. Strašno je divjal boj. Odločni in strumno smo se podali v boj. Vedno naprej smo prodirali; že smo naleteli na mrtve in ranjene francoske vojake, kar nam je pogum še bolj podžgalo. Prehitro je bil za nas boj končan. Levo francosko krilo se je umaknilo, kar je prineslo za Francoze poraz. Moral bi Ti videti, kako so bežali francoski vojaki! Podila jih je naša kavalerija. To je bila naša prva zmagaja. Lepa je bila, dasi nas je stala mnogo žrtev!«

Nadaljnji boji.

(Nemška uradna poročila.)

20. avgusta. Pod vodstvom bavarskega prestolonaslednika so si izvojevale nemške čete med Metzom in Vogezi zmago. Z velikimi močmi v Lotaringijo prodirajoči sovražnik je bil na celi črti z velikimi izgubami potisnjen nazaj. Mnogo tisoč ujetnikov in mnogo topov je bilo sovražniku vzetih. Uspeh se še ne more pregledati, ker je bilo bojno polje bolj obsežno nego celo bojno polje v vojski leta 1870/71.

21. avgusta. Nemške čete, obvladovane po želji prodiranja, so med Metzom in Vogezi premaganegega sovražnika zasledovale. Umikanje Francozov se je spremenilo v beg. Dozdaj smo ujeli najmanj 10.000 Francozov in vzeli 50 topov. Moč premaganegega sovražnika je bila cenjena na več kot pet armadnih zborov.

22. avgusta. Severno od Metza je nemški prestolonaslednik, ki je s svojo armado prodiral na obeh straneh Longwyja, sovražnika, ki je stal nemški armadi nasproti, zmagovito prisilil k umikanju.

Armada, pod poveljstvom bavarskega prestolonaslednika, ki je zasledovala v Lotaringijo prodirajočega sovražnika, je dosegla črto Lunéville-Blamont in nadaljuje zasledovanje.

Ponovni poskus sovražnika, prodreti v Zgornjo Alzacijo, je bil preprečen vsled zmage v Lotaringiji. Sovražnik se umika tudi iz Zgornje Alzacije.

23. avgusta. Čete, ki so pod vodstvom bavarskega prestolonaslednika zmagale v Lotaringiji, so dosegle črto Lunéville-Cirey. 21. armadni zbor je vkorakal v Lunéville. Zasledovanje sovražnika prinaša uspehe. Razen mnogoštevilnih ujetnikov je zajelo krilo, ki prodira v Vogezih, 150 topov.

Armada nemškega prestolonaslednika nadaljuje boj in zasledovanje sovražnika pri Longwyju.

Armada vojvoda Albrehta Virtemberškega, ki je prodirala na obeh straneh Neufchâtel, je porazila francosko armado, ki je prekoračila reko Semoy. Mnogo ujetnikov, med njimi več generalov, in topov je bilo dobljenih.

Zahodno od Maase prodirajo naše čete proti trdnjavi Maubeuge. Ena angleških kavalerijskih brigad, ki se jim je hotela zoperstaviti, je bila porazena.

26. avgusta. Longwy je bil po trdovratnem zoperstavljanju vzet. Proti levemu krilu armade nemškega prestolonaslednika so prodirale iz Verduna in vzhodno močne sovražne čete, katere so pa bile vržene nazaj.

Zgornja Alzacija je očiščena Francozov. Samo zahodno od Kolmarja se jih še nekaj nahaja.

27. avgusta. Manonvillers, najmočnejši francoski zapiralni fort, je v nemški posesti.

28. avgusta. Angleška armada, kateri so se pridružile tri francoske teritorialne divizije, je bila severno od St. Quentin popolnoma premagana ter se umika čez St. Quentin. Več tisoč ujetnikov, sedem poljskih topov in ena težka baterija se nahaja v naših rokah.

Južnovzhodno od Mezières so naše čete v vednih bojih prekoračile reko Maas.

Naše levo krilo je po devetdnevni gorski bitki pognalo francoske gorske čete vzhodno od Epinala in sedaj zmagovito prodira naprej.

31. avgusta. Trdnjava Givet je padla.

Podrobnosti iz nadaljnjih bojev.

VELIKANSKA BITKA PRI METZU IN V VOGEZIH.

Priprave.

Nemško vrhovno armadno poveljstvo je bilo primorano zvabiti Francoze na svoje lastno ozemlje, ker jih pod ognjem težkih trdnjavskih topov ni bilo mogoče premagati. Vsled tega so se nemške čete, ki so se dne 11. avgusta pri Lagarde in dne 12. avgusta pri Baromweilerju zmagovalno bile, navzlic svojim uspehom umaknile in potegnile sovražnika, ki je bil med Nancyjem in Belfortom, za seboj. Dne 19. avgusta se je umikanje končalo na črti Merville-Mörchingen - Bensdorf - Finstingen-Flatzburg. To ozemlje je bilo nemškim častnikom izza pogostih ondotnih manevrov dobro znano.

Dr. Colin Ross je pisal o teh nemških bojovnih načrtih takole: Zelo neradi smo se počasi umikali. Po hrabrem sunku, ki so ga naše majhne obmejne čete napravile v sovražnikovo deželo, nam zapovedano umikanje ni prav nič ugajalo. Toda brez mrmranja se je vsak pokoril povelju, četudi preprosti vojak ni mogel razumeti, kako se more pred sovražnikom, katerega se je sijajno premagovalo, umakniti celo na domače ozemlje iz sovražnikove zemlje.

Čim dalje vzhodno smo prihajali, tem bolj smo spoznavali, da je naše delo kot obmejne čete končano in da se zbira velika masa nemških čet, v kateri je skromni naš oddelek kar izginjal.

Dne 17. avgusta smo jezdili skozi Saarburg. Nič ni pomagalo, morali smo je pustiti sovražniku, toda v zavesti, da ne za dolgo.

Na višinah severno od Saarburga smo začeli pripravljati strelske jarke. Celo popoldne smo iskali pripravnih mest za našo artiljerijo. Bil je to težak dan za našega obersta, ki je poiskal sam mesto za vsako posamezno baterijo. Proti večeru so bile mirne višine že podobne trdnjavi. Stali so tamkaj topovi, poljsko-havbične baterije, težke havbiče in možnarji. Z mirno vestjo, da smo vse potrebno ukrenili, smo se podali k počitku.

Boj med Nemci in Francozi v gozdu v Vogezih.

Drugo jutro so prišli Francozi. Kot v panorami smo mogli skozi daljnogled opazovati njih pohod. Najprvo se je prikazala četa jezdecev. Kot majhne igračke so se videli konji in jezdeci na daljnem zelenem ozemlju. Naenkrat nemir. Na vse strani so poskočili jezdeci, ker so dobili ogenj od nemške prednje straže. Toda prihajalo jih je več in več, za posameznimi jezdecami sklenjene kavalerijske čete, kole-sarji itd. — ena kavalerijska divizija.

Z neverjetno brezskrbnostjo so se kazali sovražni štabi po višinah. Toda naenkrat so se prikazali tudi beli oblaki na nebu. Kot lahen in droben dež je pričelo iz teh oblakov, toda kjer so se prikazali, tam je nastala zmešnjava.

Jezdecami so izginili. Infanterija v sklenjenih četah je prodirala, toda izven dosege naših poljskih topov. Naenkrat pa se je odprlo med njimi pekleno žrelo. Oblak kamenja in zemlje se je dvignil med njimi kot visok in močan vodomet — kot vulkan. Kakšno brezupno tekanje semintja je nastalo! Toda vedno više so se dvigali kameniti vodometi. To je bil pekel. Zdelo se je, da moremo majhnim ljudem tam doli brati z obrazov smrtno grozo. — Naša težka artiljerija je streljala!

Sovražnik je izginil kakor bi bil pometen z zemlje. Zdaj so vedeli Francozi, kje smo. Kar je pred nami ležalo, je bilo samo prazno polje, toda cviljenje, šumenje, grmenje v zraku, to je trajalo dalje. Sovražnik je ležal pred nami v zakopih.

Dva dni je to trajalo. Francoska infanterija se je pomikala počasi naprej, dokler ni prišla v razdaljo par sto metrov pred naše zakope. —

Dne 20. avgusta so pa začeli Nemci z napadi, česar Francozi niso pričakovali. Potisnili so sovražnika nazaj na nekaterih mestih za 15 kilometrov. Francozi so se morali umakniti za črto Delme-Chateau-Salins-Marsal-Bispingen.

Najljutejši boji so divjali pri Conthilu, med Dieuzem in Vergaville, pri Bispingu in pri Saarbürgu.

Bitka pri Dieuze.

Glavni udarec, po katerem je bilo osem francoskih armadnih zborov med Metzom in vogeškim gozdom prepodenih,

da so se morali razkropiti, je bil izvršen v četrtek dne 20. avgusta.

Neki v tem boju ranjeni nemški častnik je pripovedoval:

— V noči med 19. in 20. avgustom smo ležali v strelskih jarkih, pričakujoč francoskega napada. Čeprav so se od časa do časa izmenjavali strelji, niso Francozi hoteli preiti do napada. Okrog pol 6. ure pa smo dobili povelje, da naj mi napademo francoske postojanke zahodno in vzhodno od Dieuze. Francozi so zavzeli nasproti Burg-Altdorf severozahodno od Vergaville svoje postojanke. Naše čete so močno streljale nanje, na kar so Francozi odgovarjali. Ker pa so tudi naše strojne puške močno ropotale, so Francozi opustili streljanje iz pušk, in naši ljudje so začeli prodirati proti njim. Med prodiranjem pa smo opazili, da prihaja iz neke viničarske hišice, v kateri so se nahajali baje ranjenci, močan ogenj v naše krilo. Naše čete so pa napravile temu hiter konec: prebivalce hiše so postrelile, hišo pa zažgale.

Desno sovražnikovo krilo so potisnile naše čete z bajonetnim napadom nazaj. Francozi so bili zmedeni in v divjem teku so bežali proti njih glavni točki. S trupli francoskih vojakov posejana polja so pričala, kako strašno žetev je tukaj smrt opravila. Vse na francoski strani je hitelo proti glavni točki, iz katere so skušali z močnim artiljerijskim ognjem zadržati prodiranje naših čet. Toda zastoj! Naše čete so prodirale neprestano naprej, podpirane od našega artiljerijskega streljanja, tako da je moral sovražnik pustiti tudi svojo glavno točko. To je storil na vsej črti. Od Vergaville do Dieuze so bila polja posejana z mrtvimi francoskimi vojaki in z razno vojaško opremo, katero so pometali proč bežeči. Pot od Vergaville do Gablingenga je bila posuta s francoskimi mrličmi, kar je pričalo, da je trpel sovražnik tudi na umikanju veliko izgubo. Neki francoski major, ki je videl, da beži njegov bataljon, se je postavil ob jarek in se ustrelil. Na stotine Francozov se je dalo ujeti, prosili so, naj se jih pusti živeti.

Tudi na naši levi strani je bil boj v polnem teku. Francozi so bežali čez Dieuze in od tamkaj proti Luneville.

V teh bojih smo tudi skusili, da so francoski ranjenci po nekem gotovem na-

črtu streljali na naše čete, ki so se jim bližale. Veliko število nemških vojakov je izgubilo vsled tega življenje. Od tega časa smo francoske ranjence vedno najprvo preiskali, potem šele skrbeli zanje. —

Boj za Saarburg.

Tri dni so gospodovali Francozi v Saarburgu. Dne 20. avgusta pa so bili prebivalci Saarburga oproščeni izpod francoskega gospodarstva. Zmago tega dne je izvojeval 1. bavorski armadni zbor. V nekem bavarskem vojnem poročilu čitamo:

— V noči med 19. in 20. avgustom smo dobili zaželjeno povelje, da se bo izvršil drugi dan ob 11. uri dopoldne splošen napad. Vedeli smo, da bo napad hud, ker je bil sovražnik pred nami v masah zbran, toda rekli smo si: Naj velja kar hoče! —

Že od jutranje zore dne 20. avgusta sta se obstreljevali sovražni artiljeriji zelo silovito. Zamolklo so grmeli na celi fronti topovi. Mnogoštevilni oblaki in temnorjavi dimi so kazali smeri in cilje artiljerij. Infanterija pa je zakopana v strelske jarke pričakovala ure napada ter morala mnogo prestati vsled silnega ognja francoskih baterij.

Ob 11. uri dopoldne pa so začele kot na udarec ure prodirati prednje čete in takoj se je razvil silovit boj. Tudi pri levem sosedu teh nemških čet, pri Badencih, se je razvil ob istem času peklenski ogenj. Francoska infanterija, ki je bila postavljena severno od Saarburga, se je ravno pripravljala k delu za obed, ko jo je presenetil naš napad. Naša poljska artiljerija, ki je pripravila infanterijski napad s tem, da je obstreljevala robove gozdov, je dosegla s tem obstreljevanjem velike uspehe nad francosko infanterijo, ki je bila skrita v gozdih zahodno od Saarltdorf-Finstingen. Težka nemška artiljerija je pa delovala proti sovražnim baterijam. To novo orožje — težka artiljerija — se je izvrstno obneslo. Tudi sovražnik je s svojo infanterijo in strojnimi puškami tako deloval, da je bilo prodiranje nemških čet zelo otežkočeno. Proti 5. popoldanski uri so bile zavzete sovražne postojanke Döbingen, gozdovi zahodno od Saarltdorfa in pa južni rob Saarburga.

Sovražnik se je takoj umaknil. Zvečer so imele nemške čete v posesti Langd—

Zittersdorf, višine Hof, Saarburg in Reberberg. V Saarburgu so se morale nemške čete boriti z zaostalimi francoskimi vojaki, ki so streljali nanje iz zvonikov in hiš. Ko se je zmračilo, so poizkusili Francozi še en protisunek proti levemu krilu 1. nemške infanterijske divizije med Saarburgom in Bühlom. Ta napad je bil sijajno odbit. 1. infanterijska divizija je bila ostala čez noč v Hofu, Saarburgu in na Reberbergu, 2. infanterijska divizija je pa zasledovala Francoze do 1. ure ponoči in prišla do Gondrexange.

Dr. Colin Ross je opisal te boje takole:

Dne 20. avgusta smo pričeli z bajonetnimi napadi. Po vseh obočjih so se vlekli strelske verige. Ogenj infanterijskih pušk je ropotal kot kamenita toča. Francoska artiljerija je imela nalogo rešiti položaj. Tudi ona je imela seboj težke topove, katere je pred nami dotodaj skrivala. Streljali so vedno v eni smeri, kjer so slutili naše baterije.

V štabu artiljerijskega poveljnika se je nekaj spremenilo. Francozi so izpraznili Saarburg. Mestece je gorelo. Na posameznih točkah je sovražnik še streljal. Iz ulanske vojašnice so pokale strojne puške. Par strellov naše težke artiljerije jih je spravilo v molk. Težki oblaki dima so vstajali nad mestom.

Na mokrih travnikih so ležala vse navzkriž mrtva trupla prijateljev in sovražnikov. Skrčena telesa, s prahom in krvjo pokriti obrazi . . . Sanitejci so hodili semintja z žalostnimi bremenami . . . Spredaj pa je divjal še boj.

Velika deželna cesta v Saarburg je bila vsa razdrapana. Telefonske in brzojavne žice so bile porezane in so visele čez cesto. Za obcestnim grmom je ležal pokvarjen francoski top. Na velikem kupu so ležali mrtvi vojaki in konji.

Jezdili smo takoj za kompanijo, ki je čistila mesto sovražnika. Nemški vojaki z nabitimi puškami in nasajenimi bajoneti so preiskali vsako hišo. Tupatam je padlo še par strellov. Razkropljeni in zaostali francoski vojaki so se vdajali in priglašali kot ujetniki.

Prebivalci Saarburga so veseli pozdravljali došle nemške vojake. Toda čas za pozdrave in okrepčila je bil kratek. Za odhajajočimi je prihajal že nov bataljon.

Baterije so se morale razvrstiti, da so branile od nemških vojakov zavzete postojanke. Že so stale prve na Rebbergu. Tedaj pa je zažvižgalo v zraku. Francoska granata se je razpršila malo korakov pred nami. Infanterija je začela zopet streljati. To je bila takojmenovana »retouffensiva« Francozov.

Krog nas in nad nami je grmelo in žvižgalo, mi pa smo imeli postavljeno šele eno samo baterijo. Oddelek čete, ki se je hotel pomakniti naprej, je moral nazaj. Naša baterija je pa tedaj zadela sovražno. Toda sovražnik je bil v veliki premoči. Vedno naprej in naprej je grmelo. Nekaj štabnih konj je padlo in se valjalo po tleh. Smrtno zadeti so rjaveli, tam in tam pa se je slišal klic: Zadet sem!

Poveljnik naše artiljerije je pokazal mesto sovražne baterije z naročilom, da naj naša težka artiljerija strelja na to mesto. Havbice in motorji so stali še za pomočjem. Sedaj se je pričelo od naše strani zopet streljanje iz topov. Prvi strel je zvenel kot rešilni zvon. Skozi težek dim je kazalo večerno nebo temnordeče lise. Mrak je legel na zemljo in streljanje je pojenjavalo kot pojenjuje dušeci kašel starca. Sovražnik je bil premagan, dan za dnem zmagoslaven. —

Zmaga.

Po teh bojih je izdal bavarski prestolaslednik Rupert sledeče dnevno povelje:

»Hrabre moje čete! Iz zahvale polnega srca Vam izrekam svoje Najvišje priznanje in občudovanje. Borili ste se kot levi in premagali sovražnika, ki je bil v premoči števila in postojank. Nisem se obotavljal, skalnato trdno zaupajoč na Vašo moč in hrabrost, poslati Vas nasproti sovražniku. Toda ni še vse storjeno. Treba je še s silo zadnjih moči popolnoma sovražnika premagati in mu tako slediti, da ne bo prišel do zavesti. To je naloga prihodnjih dni kot dopolnilo zmage v blagor domovine in pogibelj sovražnika. Domovina Vam bo hvaležna.«

Bitka v Vogezih je bila ena največjih svetovnih bitk. Francozi so spravili na nemško ozemlje nad 300.000 vojakov in do 1000 topov. Enako število nemških voja-

kov jim je stalo nasproti. Proti koncu bojev je narastla bojna črta na daljavo sto kilometrov.

S to zmago je bil načrt francoske ofenzive pokopan. V velikih potezah je bil ta francoski načrt tak: Ofenzivni francoski napad naj bi razburil Alzacijo in omogočil francosko prodiranje v južno Nemčijo; drugi ofenzivni sunek naj bi omogočil francosko prodiranje v Lotaringijo v smeri proti Pfalzu; s tretjim pa naj bi bilo omogočeno prodreti franc. četam čez Belgijo proti Renu. Središče teh sunkov je bilo v Lotaringiji. To je spoznati iz števila francoskih vojakov, ki so bili tamkaj postavljeni. Francozi so nameravali tukaj s strašno silo prodreti nemško črto. Ako bi se jim to posrečilo, bi prodirali Francozi čez Saarbrücken-Saargemünd-Weissenburg. Da se je to preprečilo, v tem tiči pomen te zmage.

Francozi so uradno o svojih porazih tako-le poročali:

»Francoske bojne čete so se umaknile pred premočnimi sovražnimi močmi. Daljše ustavljanje bi postalo lahko nevarno. Levo francosko krilo krije trdnjava Nancy, desno pa se nahaja pri Dononu.«

Nadaljnji boji v Vogezih.

Boji v Lotaringiji so se tako-le nadaljevali:

Dne 21. avgusta so Nemci ponovili napade in pognali Francoze nazaj na črto Moncel - Arracourt - Bourdomaye - Gondrexange - Hessen - Walscheid. Istočasno so prodirale močne čete čez Vozeze na St. Quirin, kjer so se vršili ljuti, za Nemce zmagoslavni boji; tudi Donon so si nemške čete zopet osvojile.

Dne 22. avgusta so Nemci umikajoče se Francoze zasledovali.

Dne 23. avgusta so ustavili Nemci francosko desno krilo pri Nancyju; isti dan so se vršili ljuti boji pri Luneville.

Dne 24. avgusta so se pomaknile nemške čete naprej na črto Bloimille - Gerbéviller-Flin-Pole-Ciney.

Dne 25. avgusta so stale nemške čete na črti nasproti Nancyju, za Luneville, pri Bloimille - Gerbévillers - Menil- (južno) Banarat-St. Die.

* * *

V teh bojih so se posebno odlikovali Bavarci. V štirih dneh so napredovali za 60 km, premagovali medtem v ljutih bojih sovražnika, ga navzlic težavnemu ozemlju zasledovali in mu niso pustili, da bi se ustavil. Po poročilih očividcev so si te čete osvojevale postojanke, ki so se zdele nezavzetne. V nekaterih bojih so napadli in prepodili sovražnika, še preden se je mogla artiljerija pripraviti za boj.

Francozi so imeli v svojih rokah postojanke ob pobočju Vogezov, niso se pa upali v ravnine. V dneh med 15. in 18. avgustom je prišlo do večjih bojov v dolinah Vogezov, v katerih so bili Nemci zmagovalci, tako na primer pri Dombachu. Razen pri Saalesu so Francozi že pred pričetkom sovražnosti prodirali od St. Dié čez vrhove St. Didier do Markirchna. Od Markirchna so pa pomaknili prednje čete v Weilersko dolino. Te francoske čete je napadla pri Weilerju enanemška infanterijska divizija in ena infanterijska brigada ter jih vrgla nazaj.

Dne 20. avgusta je nastala splošna bitka v Vogezih. V Weilerski dolini, pri Schinguthu, ob Dononu, povsod je bilo treba Francozom v ljutih bojih vzeti vsako ped zemlje. Za vsakim grebenom je bila skrita francoska artiljerija, povsod so ležali alpinci v strelskih jarkih.

Kako divji in ljuti so bili ti boji, to pričajo pisma vojakov.

Neki Virtemberžan piše:

»Zdi se nam, da smo imeli v vsej vojski mi največje težave, ker smo se bili v gorovju. Nobene druge čete nimajo opraviti s trajno nevidnim sovražnikom, nobene druge čete niso primorane prehajati v tako majhne boje kot mi. Nobene druge čete se nimajo boriti na tako težkem ozemlju. Pohod par kilometrov naprej, to pomeni pri nas preplezati gore in skale, povzpenjati se po pobočjih in prodirati skozi divje gozdove. To se pravi vedno preminjati čete in se plaziti naprej posamezno v črto, potem pa zopet sklepati v hudih naporih črto. Ako se hoče pri tem ohraniti pohod večje skupine, morajo zadnje čete hiteti za prvimi v brzoteku. Zlasti ponoči smo se povzpenjali po takih višinah, da v desetih minutah ni bila nobena nit na človeku več suha. Postavitev enega bataljona v pripravljeno pozicijo — kako lahko je to drugod, kako težko pa je

bilo pri nas. Častniku je bilo treba skoraj moža ob možu postaviti. Čez grmovje in skalovje je šlo naprej, pri tem pa se ni smela izpregovoriti nobena beseda. Fronta je vsako uro druga. Kako naj se raztolmači navadnemu možu namen vsega? Koliko jeze je bilo vsled nesporazumljenj. Pri tem je treba pomisliti, da se je vršilo vse to prav tako v nočni tmni kot pri dnevni svetlobi, ne da bi smeli prižgati kakšno luč. Žepne električne svetilke so le slabo služile. Kaj je na takem ozemlju patrolja? Gorska tura, ki bi najbolj izkušenemu hribolazcu zadostovala za pol dne. Kaj je straža? Najnevarnejše izpostavljanje ob prepadih, ob skalovju, na vrhah, dosegljivih le po vseh štirih in s pomočjo tovarišev. In kaj je boj v takih krajih? Navadno samo plazenje naprej, dokler ne pride od kakšne strani ogenj. Ogenj pa pride navadno od strani, včasih tudi od vzadaj. Potem se pa strelja proti nečemu, kar se ne vidi, in se išče, da se odkrije jarek, grmovje, gorsko kočjo, odkoder prihaja ogenj. Pogosto zagledamo sovražnika šele, ko beži. Beži pa navadno sovražnik, kadar sliši, da nasajamo bajonete in prodiramo s hura klici. Bežim napravimo največ škode. Največ pa doseže naša artiljerija, kadar začne cele gozdove obsipati s krogli. Mesta, katera sovražnik na begu zapušča, se pokažejo kot skrbno pripravljene zakopi, vsak zase trdnjava. Zelo redko smo opazili sovražnika, ki bi ležal na prostem gorskem vrhu ali pa na gorskem travniku. Mi streljamo veliko bolje kot Francozi, kateri bolj ropotajo s puškami, nego merijo. Glavo Francoz le redko zadene. Hodeče ali leteče pa obsiplje s krogli.

Splošno so bili boji za nas zelo krivi. Francozi imajo za gorske boje posebne čete, ki so tudi bolj opremljene nego naše. Boji so trajali neprestano 17 dni, med katerimi nismo imeli niti en dan počitka. Bili smo v večini rezervni in črnovojniški možje.»

Neki drug častnik je pisal:

»Mi vemo, da nas ne bo nobena pesem opevala, da nas ne bo slavila nobena knjiga. Vendar smo si svesti, da smo bili boje, kateri so bili glede na vztrajnost in odporne sile hujši nego boji na prostem polju. Boji v gozdovih in gorah. Te besede nam vzbujajo grozo in strah. Prva groza je

v tem, da se sovražnika nikjer ne vidi, druga pa v tem, da so povsod nastavljene zanke. Strah pa vzbujajo to, da se začne naenkrat streljanje od vseh strani. Potem pa to, da se v takih bojih razkrope čete tako, da ne v nobena kompanija, kje se nahaja, ali je še v stiku s svojimi četami, ali se nahaja morda sredi sovražnika. Iz tega se razvije pogosto streljanje med in na lastne čete.«

Več kot regularna francoska infanterija so dali Nemcem opraviti francoski alpinci. O njih je pisal neki nemški vojak tako-le:

»Alpinci so krasni dečki, močne in visoke postave. Oblečeni so izvrstno, na nogah imajo najboljše, močno podkovane čizme. Preskrbljeni so z gamašami in odejami. V svojih temno modrih uniformah postajajo v gozdu skoraj nevidni. Poleg tega so izvrstni strelci. Način njih boja je pa lovsko zvit. Sedé na drevju, skriti pod listjem in privezani na veje, da ne bi doli padajoči ustreljeni vojaki izdajali njih mest. Streljajo od zadaj na pod drevjem se naprej pomikajoče naše rezerve. Zato smo pri prodiranju dobivali strele od strani, ne da bi sovražnika opazili. Več dreves smo morali posekati, da smo mogli najti strelce. Alpinci poznajo vse steze, ker so se že dne 14. avgusta tukaj vgnezdili in napravili vsepovsodi strelske jarke, zakope in opazovališča. Vsa pota, zlasti mejna pota, so zaprli z minami in napravili celo najtežje gorske steze neprehodne. Ker imajo mnogo mul, se more njih gorska artiljerija in čete s strojnimi puškami lahko premikati. Nemška in francoska gorska posestva in hiše pa jim služijo za skrivališča.«

Neki vrtemberški črnovojnik pa je pisal:

»Kot opice plezajo alpinci in se privezujejo na drevesa. Od tam streljajo na naše ljudi, ki niso imeli o tem plezanju nobenega pojma. Delali so tako-le: Ko so se naši vojaki približali drevju, na katerem so bili francoski alpinci, so ti ponehali streljati, in naši so mislili, da je gozd prost sovražnika. Ko pa so se naši nahajali v gozdu, so alpinci zopet začeli na nje streljati. Mnogo naših vojakov je bilo prestreljenih skozi celo telo, od glave do nog; pri mnogih pa so eksplodirali puškini naboji, ker je sovražna krogla zadela torbo za naboje.

Na mnogih drevesih se še vidi privezane mrtve francoske alpince, katere so naši ustrelili.«

* * *

Zelo ljut med temi boji je bil boj za Donon.

»Dne 21. avgusta,« pripoveduje neki črnovojnik, ki se je udeležil teh bojev, »smo prišli v boj za Mali Donon. Boj je trajal do noči. Mali Donon je majhna, porasla gora, posejana s trnjevim grmičevjem. Njega vrh pa je prava skalnata trdnjava. Francozi so imeli na njem izvrstne postojanke. Mali Donon je nemška last, in naša naloga je bila, ga vzeti Francozom iz posesti. Dne 21. avgusta zjutraj smo pripravili naše težke havbice na delo, ob 6. uri je pa začela delovati brigada. Obsipani od francoskega puškinega ognja smo plezali po gori. Začel se je ljut ognjen boj. Mnogo naših je padlo — mnogo! Toda mi smo prodirali naprej. Nemška trdovratnost — mi moramo imeti goro! — nas je silila naprej. Prišli smo že blizu vrha, in kjer se je pokazala francoska glava, je že padla naša krogla. Takrat pa smo dobili povelje, da naj nasadimo bajonete. »Hura, hura« se je razlegalo vsenaokrog in nastal je pravi peklenški trušč. Francozi se niso mogli zoperstavljati, bežali so, kar so mogli.«

Vojni poročevalec, ki je obiskal Donon kmalu po zavzetju, je poročal:

»Skoraj tri tedne je trajal boj za to postojanko, ki se je zdela skoraj nezavzetna. Kakšni boji so se vršili krog nje, to si more predstavljati samo tisti, ki je videl to bojišče. Največ so bili to divji gozdni boji. Mož proti možu. Povsod, kjer so nemške čete prodirale, so bile izpostavljene francoskemu artiljerijskemu ognju. Nemške čete so se morale boriti nasproti veliki premoči francoskih čet, ki so nameravale od tukaj prodirati proti Strassburgu. Odločitev je prinesla nemška artiljerija, ki je poglala v beg francosko infanterijo, zbrano pri Sahnu in Frecourptu. Ako se obišče danes Donon, se opazi sledove bojev že mnogo pred Dononom in v dolini Breusch pred Schirmeckom, kjer so napravljene široki strelski jarki. Za Schirmeckom in Vorbruckom so se vršili ljuti boji, o katerih pričajo prestreljena okna prodajaln in hiš. Cesta v Donon pelje od kolodvora v Schirmecku čez Oberwackenbach in

Grandfontaine. Celo pot se raztezajo strelski jarki. Ti strelski jarki so polni oprave francoskih vojakov. Posestva krog Donona so razdejana. Ko pridemo do gostilne na vogalu ceste, ki pelje v Francijo, nam stopi smrt v vsej svoji grozoti nasproti: grob za grobom padlih nemških vojakov se vrsti. Na vsakem grobu leži venec z imenom padlega. Čepice in cvetje pokrivajo grobove. Za gostilno pa leže grobovi francoskih vojakov. Več kot 1000 Francozov pokriva tukaj zemlja. Prijatelji in sovražniki spe tukaj zadnje spanje.«

Poraz pri Dononu so naznanili Francozi uradno dne 23. avgusta tako-le:

»Splošni položaj v Vogezih nas je prisilil, da smo umaknili naše čete od Donona in od vrhov pri Saalesu.«

Padec Manonvillersa.

Kot zaključek bojev v Vogezih meseca avgusta je prišlo 27. avgusta poročilo, da je padel najmočnejši francoski zapiralni fort Manonvillers. Padel je pod strelji 42 cm nemških oblegovalnih topov. Ti topovi so bili postavljeni pri Nemškem Avricourtu, torej v oddaljenosti več kot 13 km od Manonvillersa. Dva taka topova sta stala v bližini kolodvora. Med to postojanko in Manonvillersom se dviga precej visok grič. Z nemškega balona so opazovali učinke streljav na fort. Topovi so oddaljeni od začetka vsakih 10, potem pa vsakih 5 minut strela. Kmalu se je morala posadka forta vdati, ker je bila v nevarnosti, da se zaduši vsled plinov razletenih granat.

Neki očividec pripoveduje:

»Bil sem zraven, ko se je Manonvillers obstreljeval. Dne 26. avgusta ob 10. uri 20 minut predpoldne se je pričelo in dne 27. avgusta ob 5. uri popoldne so razobesili Francozi belo zastavo. Ponos Francozov, najmodernejši fort, je bil kup razvalin. Posadka — 20 častnikov in 700 mož — bi se kmalu zadušila, tako zakopani pod razvalinami so bili. Štabni zdravnik je pripovedoval, da jih je že prvi dan 50 omedlelo. Poveljnika in nekaj mož posadke so morali izkopati izpod razvalin. Najmočnejši oklep in betonske stene so bile prestreljene. Takoj prvi strel je zadel kapo forta, drugi pa prebil stolp. Poveljnik je najprvo vprašal: S čim ste streljali? Dozdaj ni bilo granate,

ki bi naš oklep mogla prestreliti. — Jokal je, ko je moral oddati meč.«

»Včeraj zvečer,« tako pripoveduje nek drug očividec, »sem jezdil s tovarišem v Manonvillers. Bil je to najmočnejši in najboljše ležeči zapiralni francoski fort, v glavnem napravljen pod zemljo. Prej se od njegovega glavnega dela ni ničesar videlo, ker je bilo vse pokrito s cvetjem in zelenjem. Zdaj pa od tega zelenja 200 m naokrog ni ničesar opaziti. Vse je samo razvalina. Betonske stene, močne 2 in 3 m, so prestreljene kot lesene deske, pravitako oklopi, debeli 25 do 30 cm. Vidi se, kako so streli prodirali najprvo skozi zemljo, potem skozi gornji, 1 m močan krov, potem skozi drugi, prav tako močni, v spodnje prostore. Pogled na te razvaline vzbuja grozo, in čuditi se moramo, kako je bilo mogoče, da je posadka ostala še živa.«

* * *

To je bil zaključek boja meseca avgusta v Vogezih, kjer je bilo središče nemških armad, pod vodstvom bavarskega prestolonaslednika.

Poglejmo zdaj, kako so se borile druge nemške čete na levem in desnem krilu.

BOJI ARMADE NEMŠKEGA PRESTOLONASLEDNIKA.

Prvi boji.

Armada nemškega prestolonaslednika je bila severna sosedna armadi bavarskega prestolonaslednika, katere boje smo opisali v prejšnjih odstavkih.

Dne 22. avgusta se je pomikala armada nemškega prestolonaslednika od obeh strani proti Longwyju. Njej nasproti je prihajala francoska armada iz črte Verdun-Montmédy. Najprvo so se razvili med tema armadama pohodni boji, ki so prišli nato v boje na črti Viston-Audun le Roman. Prva bojna črta je ležala pred Longwyjem. Longwy sam ni niti za trenutek zadržal pohoda armade nemškega prestolonaslednika. Trdnjava je bila obkrožena in iz gozdov, ki leže severnozahodno od Longwyja, obstreljevana od težkih nemških topov.

Že prvi dan bojev so bili Nemci zmagovalci. Potisnili so desno francosko krilo

za reko Aisno, levo krilo pa na višine v okolici.

Iz poročil vojakov, ki so se borili v teh bojih, posnemamo:

»Dne 22. avgusta zjutraj smo se podali v gosti megli v Musson, kjer smo sprejeli iz ondotnih hiš takoj ogenj. Ko smo hiteli iz vasi, so stali Francozi že pred vasjo in začeli na nas streljati. Takoj se je začel boj. Nasadili smo bajonete: šurm, marš, marš! Vrgli smo prve sovražne čete nazaj. Od vseh strani smo sprejemali ogenj. Žvižgalo nam je krog ušes. Naša artiljerija, ki je bila že pripravljena, nas ni mogla vsled goste megle podpirati. Med prvimi je padel naš stotnik, ki je pogumno hitel naprej in obstal v najhujšem ognju. Francozi so brez merjenja divje streljali, vsled tega prve naše čete niso toliko trpele kot one, ki so imele nalogo prve podpirati. Po šesturni bitki so bili Francozi poraženi, vse vasi požgane; vse je bilo zavito v gost dim. Kjer se je iz hiš na nas streljalo, smo požgali cele vasi, ali pa pustili, da je naša artiljerija vanje streljala. Kjer so nas pa pustili v miru, nismo tudi mi nič žalega storili. Boj je divjal med Mussonom in Barancyjem. Zvečer smo šli z divizijskim štabom skozi majhno tovarniško mestece, ki leži ob reki. Ko smo prišli v sredino mesta, je začel padati od vseh strani na nas ogenj. Generali in ulanci so spodbodli konje in odjezdili. Zbrali smo se pred mestecem, artiljerija je začela streljati — mestece je postalo v kratkem kup razvalin.«

Naslednji dan, dne 23. avgusta, so bili Francozi iznova napadani iz črte Virton-Tellancourt - Beuveille - Mercy le Bas-Landres. S težkimi izgubami so bili na vsej črti pognani nazaj.

Vojaki popisujejo ta boj tako-le:

»Marširali smo v brzih pohodih. Naša artiljerija je na vsej črti podila sovražnika nazaj. Na višinah pri Longwyonu smo se združili s sosednjimi armadnimi zbori. Mirno smo se podali v garnizijsko mestece, ki leži spodaj, in se nastanili. Tesno je bilo tukaj, ker leži Longwy v dolinski kotlini. Ko smo zjutraj mestece zapuščali, se je začelo od vseh strani na nas streljati. Hitro smo mestece zapustili in prišli na višino. Komaj pa so dosegle naše prve čete višino, so začele padati granate. Šrapneli in

granate so padale krog nas, da tega ne moremo popisati; kdor je kaj takega doživel, ve, kaj se pravi: težka artiljerija. Imeli smo težke izgube, ker Francozi so se hoteli na tem mestu prebiti skozi in so poizkušali z njih težko artiljerijo. Ko so začele padati prve granate, je vse bežalo v divjem teku v gozd. Infanterija se v tem slučaju ni mogla zoperstavljeti artiljeriji. Francoska artiljerija je dobila vsled tega pogum in je začela v kolonah prodirati proti nam. Mi smo bili v veliki stiski: nazaj v mesto nismo mogli, ker bi nas tamkaj postrelilo prebivalstvo — spustiti se v ogenj francoskih šrapnelov in granat, je bilo pa prenevarno. Vsi regimenti so ležali v gozdu, nismo vedeli, kaj naj napravimo, ker smo bili odrezani od našega štaba. Vedeli smo, da prodira sovražna infanterija proti nam, toda kaj storiti? Nič drugega: grenadirji k napadu, marš, marš! Kot vihar smo se spustili z nasajenimi bajoneti na sovražnika, ki je začel pred našimi bajoneti bežati. Prišli so nam na pomoč še drugi naši regimenti, s katerimi skupno smo sovražnika zasledovali.«

Medtem, ko je dne 24. avgusta levo krilo francoske armade za črto Chiers-Longwyon-Montmédy zadrževalo nemške čete, so druge močne francoske čete iz Verduna prodirale v smeri Etain proti levemu krilu armade prestolonaslednika. Ta francoski pohod pa je bil ustavljen, ker so prišle nemški armadi na pomoč rezerve in čete iz Metzja.

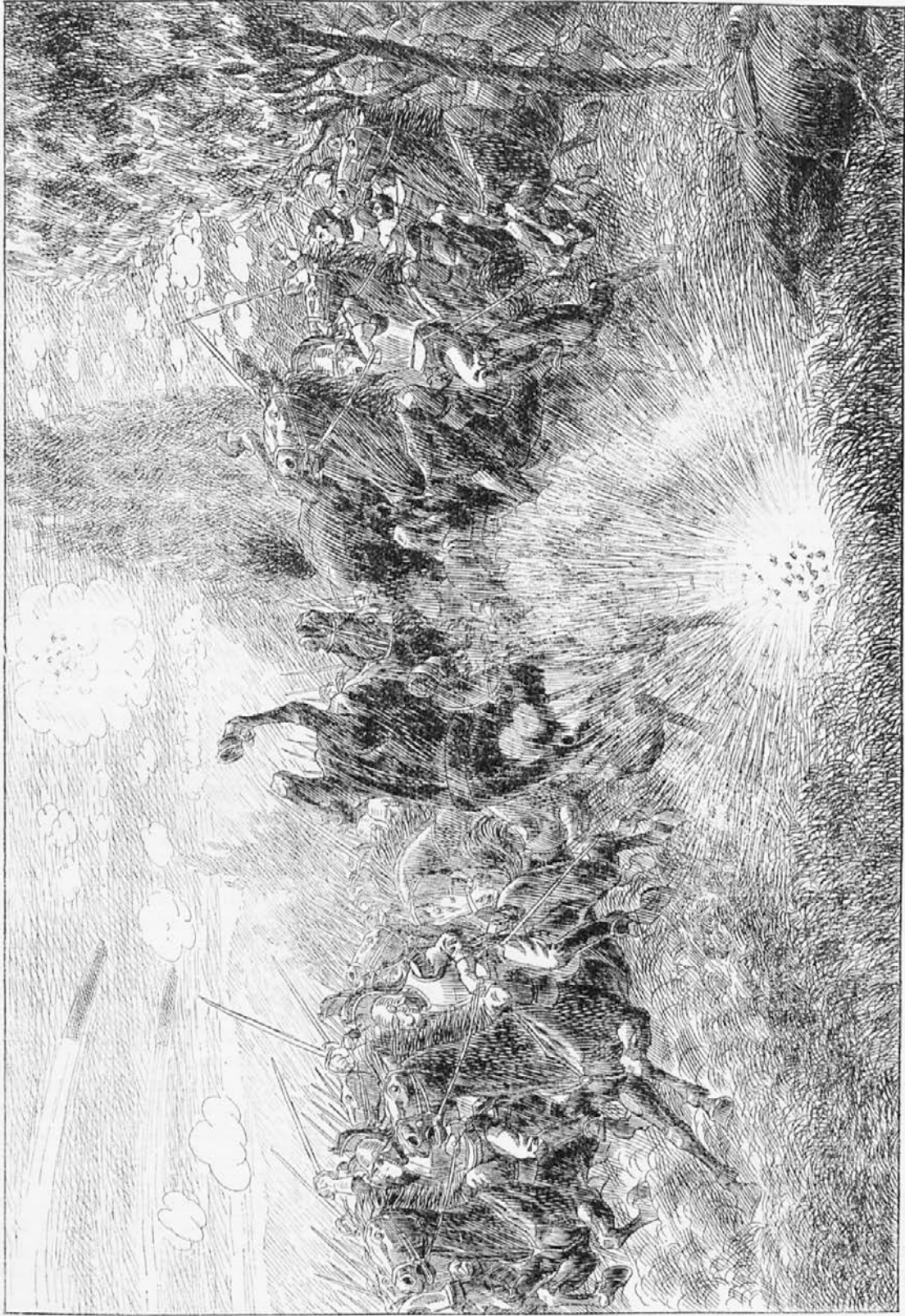
Medtem so začeli Nemci na tej črti napadati. Dne 24. avgusta je bila vsa francoska armada vržena za črto Othain in iz te postojanke naslednji dan pognana čez Maaso. Na drugi strani Maase so se francoske čete šele ustavile.

Padec Longwyja.

Nemški napad na Longwy je Francoze tako iznenadil, da jim ni bilo mogoče gozdov pred trdnjavo posekati. Vrli poveljnik trdnjave je sicer storil, kar je bilo v njegovi moči. Dobro napeljana žična omrežje je bilo velika ovira Nemcem.

Iz pisma nemškega vojaka povzame-mo sledeče o bojih pred to trdnjavo:

»Naša brigada je s pionirji noč in dan kopala zakope. Dne 22. avgusta sem se podal z nekaterimi možmi kot patrolja s

Nemška konjenica napada v silovitem ognju francoske čete.

škarjami za rezanje žice skoraj do okopov pred trdnjavo. Za to delo sem prejel posebno priznanje, ki me je zelo razveselilo. Na desno in levo so udarjale krogle topov, ki so prebijale do 6 metrov debelo skalnato zidovje. Francozi so zapustili prve okope.

Dne 22. avgusta se je pripravila brigada k napadu, toda ni ga izvedla, ker je bilo javljeno, da se bližajo od desne sovražne čete; kakor se je pozneje dognalo, poldruha divizija. Prišel sem s svojo četo v zapuščen trdnjavski fort Bel arbre, kjer sem mogel prvič videti strašno delo krogel iz naših težkih topov. V kasematah so sedeli francoski vojaki mrtvi ob steni, z odprtimi očmi in požganimi nogami. Kar smo našli ranjencev, smo jih obvezali in preskrbeli s postrežbo. Do 11. dopoldanske ure smo potisnili sovražnika nazaj. Sedaj je pa prišla na vrsto francoska artiljerija, katere dobro merjeni šrapneli so učinkovali strašno. Od dveh strani je padal na nas artiljerijski in infanterijski ogenj; dolgo vrsto naših ranjencev smo imeli kmalu v fortu. To so bile težke ure. Ob 5. uri smo dobili povelje, da naj se umakne naša brigada na vsej črti do roba gozda. Na desni in levi se je naša črta umaknila; na levi je bila sovražna infanterija že na naših višinah. Iskal sem kritega izhoda in prišel v kratek rov, katerega pa je bil kmalu konec. Odtam smo šli med hudim sovražnim ognjem do roba gozda po dva in trije, noseč ranjence. Sovražnik se sedaj ni več upal prodirati naprej. Francoska infanterija mnogo strelja, toda previsoko; pozna se tudi, da so strelji izdani v neki nervoznosti. Francoske krogle žvižgajo nekako pojoče in se v tem lahko razločijo od naših krogel.

Boj dne 22. avgusta je stal mnogo krvi. Nekaj dni sem moral sam voditi kompanijo. Dne 22. avgusta sem bil do slabosti utrujen, ker že štiri dni in noči nismo nič spali. Prišlo je povelje, da naj napad na trdnjavo opustimo in pustimo delo razdejavanja našim težkim topovom, ki so obstreljavali trdnjavo v razdalji 8 do 10 km.

O učinkih tega obstreljevanja je poročal neki vojni poročevalec tako-le:

»Kraj Longwy Haut je popolnoma pogorel in Grande Rue (glavna cesta) je kup razvalin. Pred cerkvijo leže ostanki avto-

mobila in v neki knjigarni se vidi, kako se kopičijo dragocene knjige pod razvalinami. Vse kasemate so razdrte. Neki nemški ulanski častnik je bil na patrolji ujet od Francozov in je kot ujetnik doživel v Longwyju nemško obstreljevanje. On je potrdil strašne učinke krogel nemških topov. Sprva so bili Francozi popolnoma presenečeni, da so Nemci pričeli trdnjavo obstreljevati. Prvi strel je podrl enega častnika in deset mož zunanje straže. Potem se je pa nadaljevalo. S strašno gotovostjo so padale krogle nemških topov in razdirale top za topom. Večkrat se je zgodilo, da je en sam strel prodril v tretjo kasemato. Trikrat so morali premeniti v trdnjavi prostor za ranjence, ker je strop nad njimi kazal velike razpoke in grozil, da se podere. Izhodi so bili polni gramoza in zračne dovodne cevi zamašene. Med tem peklom pa je junaško vzdrževal red pogumni poveljnik trdnjave oberstlajtnant Darche. Od 3700 mož posadke jih je bilo 100 mrtvih, 400 pa ranjenih, toda še vedno je ponosno plapolala na okopih trikolora. V varstvu toče velikih topov so se priplazile nemške čete do trdnjave, ko je bil v trdnjavi en sam top še raben. Sedaj so spoznali Francozi v trdnjavi, da bi se reklo celo posadko izročiti smrti, ako bi se v svojih razvalinah še nadalje ustavljali. Po edinem še rabnem trdnjavskem izhodu je prišel do nemških čet francoski parlamentarec.«

Očividec te predaje je opisal isto tako-le:

»Včeraj, 26. avgusta, sem doživel svoj najpomembnejši dan: predajo Longwyja, prve francoske trdnjave, ki smo si jo v tej vojski osvojili. Proti pol 1. uri je prišel k nam naš stotnik, da bi v avtomobilu prenesel neko povelje do H. Mi smo mislili, da je v tistem povelju odrejen napad na trdnjavo. Ko smo prišli s stotnikom v H., smo šli takoj k našemu poveljniku. Med razgovorom našega stotnika z generalom pa je pridrdral avtomobil, iz katerega je kričal neki artiljerijski stotnik: »Ekscelenca, Longwy se hoče vdati in prosi, da bi se vršil predajni razgovor ob trdnjavskem vodovodu.« Takoj so častniki zasedli vse avtomobile, ki so bili na razpolago. V našem avtomobilu se je peljal stotnik z generalom in dvema štabnima častnikoma.

Po hitri vožnji smo prišli ob 2. uri na določeno mesto. Tam nas je pričakoval francoski major z nekim seržantom, ki naj bi služil za tolmača. Začelo je deževati in vsi smo se vsedli v avtomobile, kjer se je vršil predajni razgovor skoraj dve uri. Napravil se je zapisnik v nemškem in francoskem jeziku. Videlo se je, da imajo Francozi o Nemcih zelo slabo mnenje, kajti zahtevali so, da naj se postavi v zapisnik določba, po kateri se jamči vsem francoskim ujetnikom njih zasebno premoženje in denar razen orožja. Čeprav so vsi nemški generali zatrjevali, da Nemci niso roparji, se je ta določba postavila v zapisnik. Težavo je delala tudi zahteva, da naj Francozi izpuste tistega ulanskega častnika, ki so ga ujeli na patrolji in imeli zaprtega v Longwyju. Drugi predajni pogoj so bili kakor navadni: posadka v trdnjavi — krog 3300 mož — naj postane ujeta, trdnjavske listine ostanejo do nadaljnje odločbe v nemških rokah. Ob pol 6. uri naj se izvrši predaja trdnjave. Že med pogajanjem so prišle naše sanitetne čete in naši pionirji so napravili pot do trdnjave. Najprvo so spravili iz trdnjave krog 600 ranjencev, med njimi šest ranjenih nemških ulancev in dragoncev, katere so bili Francozi ujeli. Medtem so prikorakali tudi naši regimenti ter se razpostavili, njim na čelu godba. Naš štab se je podal k trdnjavskemu vhodu, kjer so morali ujetniki odložiti orožje. Zadnji je prišel trdnjavski poveljnik z enim tajnikom in enim slugom. V prisotnosti poveljujočega generala je izročil francoski trdnjavski poveljnik našemu stotniku svoj meč. Po nekaterih besedah priznanja za njegovo hrabrost mu je bilo rečeno, da naj nam sledi kot ujetnik. V avtomobilu so ga odpeljali v E., kjer so ga izročili nemškemu prestolonasledniku. Proti pol 9. uri smo dospeli do našega vrhovnega poveljstva. Bilo je zbrano tamkaj mnogo častnikov in ljudstva, ker so že vedeli, da se je trdnjava vdala. Kmalu je prišel tudi prestolonaslednik, kateremu so izročili meč trdnjavskega poveljnika in trdnjavske listine. Prestolonaslednik je izpregovoril poveljniku trdnjave par priznalnih besedi za njegovo hrabrost in mu vrnil meč, kar je poveljnika očitno razveselilo.

Poveljnik trdnjave Longwy kot ujetnik svojega meča ni dolgo ohranil. Nemci

so namreč našli v trdnjavi veliko zalogo dum-dum krogel in celo stroj, na katerem so te krogle delali. Ker so dum-dum krogle po mednarodnem pravu prepovedane, je ukazal nemški prestolonaslednik, da se ujetemu poveljniku častno priznanje za hrabrost — meč v ujetništvu — vzame.

Montmédy.

Dva dni po padcu Longwyja je padla tudi sosednja trdnjava Montmédy.

Posebni vojni poročevalec v nemškem stanu je pisal v »Giornale d'Italia«:

Padec Montmédyja je ena redkih smešnih dogodov v tej grozni vojski. Montmédy najdete na vseh vojaških kartah zaznamovan z rdečo zvezdo, kar pomenja važno trdnjavo drugega razreda, katere je bilo v zadnjih vojnah mogoče zavzeti šele po večtedenskem obleganju. Je pa tudi bila pripravljena na precej dolg odpor. Manjkali sta samo dve stvari: utrdbe in kanoni. Ko je dospela novica o padcu Longwyja, je poveljnik dolgo razmišljal o položaju in je prišel do tega zaključka: Če se najmodernejši belgijski forti s svojimi jeklenimi redutami in artiljerijo najnovejšega tipa niso ustavljali nemški artiljeriji malo več kakor 48 ur, tedaj bo njegovo trdnjavo zidanih utrdb in starih topov razrušil prvi strel. In ker se je hotel prodirajočim Nemcem bolj uspešno ustavljati, je sklenil z vso posadko izpasti iz mesta in jih na odprtem polju pobiti prej, kakor bi Nemci obkrožili mesto. Toda ta njegova premišljevanja so morala biti precej dolga, zakaj njegov junaški sklep je prišel najmanj 24 ur prekasno, kajti ko je res s svojimi četami napravil izpad iz mesta, je zadel na nemške čete, ki so bile tu že 24 ur, in tako je bil s svojimi možmi ujet. Tedaj se je fort, v katerem je ostala samo ena stotnija, vdal in niti en strel ni padel.

Pohod čez Maaso.

Zmagovite nemške čete so med tem časom pomaknile široko fronto čez Othaim in na bojnih poljih se je pričelo žalostno spravljanje pridelkov — ranjencev in mrličev. Teh je bilo ogromno število, katero so povečevali franktirerji iz francoskih vasi in trgov. V časopisu »Schwäbischer Merkur« čitamo o tem:

Ker se je civilno prebivalstvo udeleževalo bojev, je imelo to za posledico, da je bilo razdrtih in požganih nešteto vasi in trgov. Na severni strani, ob belgijski cesti, ki pelje iz Luksemburške proti Viittonu, so bile požgane vasi Musson, Barancy in Signeuls, južno pa Longwyon, Fresnois, Chenières, Laiy, Ville au Montois, Fillières, Andun le Roman in še mnogo drugih. Gorele so do dne 27. avgusta. Ta dan je šele dež podušil plamen. Nemški vojaki so pri »pospravljanju« našli mnogo požganih in v dimu zadušeni mrličev; povsod so se podile podivjane domače živali. Kar je bilo še porabnega v cerkvah in posameznih hišah, so porabili nemški vojaki za lazarete in obvezovališča. Težavo pri tem delu so imeli nemški vojaki vsled tega, ker jim je primanjkovalo voz in vprežne živine. Armadno vrhovno poveljstvo je sicer poslalo na pomoč veliko voz in nekaj avtomobilov. Posebno krepko je s svojo pomočjo poseglo vmes luksemburško prebivalstvo. Vse bolnišnice in šole v obmejnih luksemburških krajih so bile prenapolnjene z ranjenci, železnice pa so dan na dan prevaževale lahko ranjene v Nemčijo. Toda tudi francosko prebivalstvo, zlasti žene, so se izkazale zelo pripravne za pomoč. V mnogih francoskih hišah so sprejeli ranjene nemške vojake. Vas Mont Martin, ki ima izvrstno urejeno rudarsko bolnišnico, je poslala na bojno polje svoj avtomobil za bolnike in sprejela v bolnišnico 120 ranjenih nemških vojakov.

Dne 29. avgusta pa se je začela armada nemškega prestolonaslednika pomikati čez reko Maas. Francozi so razdrli mostove, toda nemški vojaki pionirji so napravili čez noč, pod kritjem artiljerijskega ognja, nove.

Ozemlje je zelo prijazno — pripoveduje neki nemški vojak v svojem pismu — Maasa je tukaj samo 25 m široka in teče ob samih travnikih, katere obkrožajo na obeh straneh do 350 m visoki griči. Na mnogih straneh je speljan ob Maasi raven prekop. Državna cesta, obdana od jagnevov, ga spremlja. Nasproti, v daljavi, na zahodu, pa se dviga argonsko gorovje. Toda kakšne so bile vasi in kakšna mesta v tej lepi deželi! Sovražnik se ni nikjer trajno ustavljal in vendar je bilo treba vsako po-

stojanko proti artiljerijskemu ognju osvojiti. Francoska artiljerija zna izvrstno kriti infanterijo, ki pa zelo visoko strelja. Tudi niso francoske puške tako moderno urejene kot naše. Mnogo vasi ob Maasi je postalo razvaline, ker so jih obstreljevali nemški in francoski topovi. Prebivalci so zbežali, pustivši vse v največjem neredu. Sedaj se pa vale čete za četami v zapuščene kraje. Dobe se pa tudi kraji, kjer je ostalo vse nedotaknjeno in se pase živina ob potoku v najlepšem miru.

Kameniti, dvakrat obokani most čez Maaso pri St. je bil razdrt. Nemški pionirji so postavili hitro en lesen in en pontonski most tako, da so se v kratkem času začeli valiti čez ta dva mosta bataljoni za bataljoni, topovi, tovorni avtomobili, brzovojne čete in vojna pošta. Neverjetno hitro se je razprostrla armada na drugi strani Maase. Dan je bil vroč, uniforme in kosmati obrazi vojakov so bili polni prahu, skoraj podobni potujočim močnatim vrečam.

Tudi pri tem prehodu so morale izvojevati nemške čete mnogo izgub polnih bojev. Zlasti jim je napravljala obilno škodo sovražna artiljerija. Najhuji so bili boji v okolici Vaubécourta. O grozoti teh bojev priča sledeče pismo nekega nemškega vojaka:

— V ponedeljek dne 7. septembra ob 5. uri zjutraj smo bili poklicani. Ob 6. uri je začela sovražna artiljerija metati stotine granat in šrapnelov na naše vrste. Naša kompanija, ki je imela samo enega častnika, to je bil naš stotnik, je ležala v rojni črti za neko baterijo na prostem polju. Pa so se nam bližale sovražne granate in šrapneli. Deset metrov pred nami so padale v zemljo in nas zasipale s prstjo. Naš stotnik je sprevidel, da ne smemo na tem mestu ostati, ako nočemo, da smo izgubljeni. V zadnjem trenutku smo se pomaknili nekoliko na desno za neko višino. Komaj sta pretekli dve minuti, pa sta padli dve granati na prostor, kjer smo prej ležali. Par ur smo ležali potem v ognju granat, potem smo pa začeli prodirati naprej čez mrtve in ranjene, skozi vas k nekemu potoku, kjer smo se zopet zbrali. Koliko znanih obrazov je manjkalo! Bilo je tako strašno, moj Bog; mnogim so stale solze v očeh. Tukaj smo videli zopet našega ma-

gorja, obenem pa smo dobili tudi povelje, da naj zavzamemo pred nami ležeči višini, ki ju je imel sovražnik v posesti. Torej zopet naprej za našim stotnikom! Še nismo bili na vrhu, ko se pridruži sovražnemu artiljerijskemu ognju še infanterijski. Na desni in levi od mene so padali junaki. Takrat je povzdignil tudi naš stotnik obe roki, en strel je dobil v prsi, enega v roko. Nek podčastnik ga je odpeljal na ročnem vozičku. Torej za našim majorjem! Ogenj je postal tako silovit, da so postali tudi najpogumnejši malodušni in se pripravljali za umaknitev. Naš major pa je klical naprej. Junak! Bil sem prvi ob njem in rjovel: naprej! Prihajali so mož za možem, plegli in streljali. Naš major me je vprašal za ime in kompanijo, dobil bom menda odliko. Začel sem poleg majorja streljati na pisano množico umikajočih se Francozov. Puško sem imel naslonjeno na mrtvecu, že močno dišečem Francozu. Tri ure sem streljal, čeprav je bil duh mrliča neznosen. Potem je pa nastala noč, umaknili smo se z griča, katerega smo zavzeli s toliko hrabrostjo, da smo se zbrali in nanovo razvrstili. Mislili smo, da bomo mogli to noč spati, toda takoj je bilo dano povelje, da naj začnemo kopati zakope. Naročeno nam je bilo, da naj kopljemo globoke kritne jarke proti sovražni artiljeriji, ker se gre za naše življenje. Do smrti trudni smo vzeli lopate in kopali kamenito trdo zemljo — 10 cm globoko na uro. Drugo jutro (8. septembra) smo dobili kavo, potem smo šli pa v zakope, ki so postali mnogim grobovi. S slabimi močmi smo napravili majhne zakope, zato je bilo v njih tesno. S prvim dnevnim svitom se je pričelo tako grozno, da groznejšega še nisem doživel. Sovražnik je moral vedeti, kje da ležimo, ker njegovi strelji so bili dobro merjeni. Tako smo ležali cel dan, nihče se ni smel ganiti. Ponoči smo smeli iz jarkov. Kako je to dobro delo utrujenim udom, in kako šele, ko je prišla poljska kuhinja! Takoj po večerji smo morali zopet kopati do jutra. Zjutraj smo šli zopet v jarke in zopet se je pričelo streljanje. Strel za strelom. Mrtvi, ranjeni, zemlja, železo granat — vse je ležalo krog nas. Iz enega jarka se je čula pobožna molitev, iz drugega pobožna pesem. Ni ga izraza, s katerim bi se mogla označiti naša čutila. Ponoči se je zopet ponovilo isto kot

prejšnje noči: poljska kuhinja, večerja in kopanje celo noč. Vprašali bodete, kdaj smo vendar spali? Podnevu, sredi groznega artiljerijskega ognja — tako otopeli, tako smrtno trudni smo bili. V sredo (9. septembra) ponoči je prišlo povelje, da naj ne kopljemo naprej, temveč se pripravimo za bajonetni napad. Pustili so nam eno uro počitka, potem pa smo nasadili bajonete in šli smo smrti in sovražniku nasproti. V stisnjenih četah smo prodirali. Eno uro smo korakali, ko se vsuje prva svinčena toča proti nam. Mnogi so padli, toda naprej! Strašno se je razlegal naš hura v noč, sovražnik se je začel umikati. Takrat pa se je usul grozovit dež, da smo bili v desetih minutah do kože premočeni. Ubogi ranjenci! Mož za možem je padal, častnik za častnikom, major in njegov pobočnik tudi. Samo enega stotnika in nekaj poročnikov smo še imeli. Od vseh strani se je usipal na nas ogenj — bilo je strašno — mi nismo smeli streljati. Ni kazalo drugega, nego da se zopet zakopljemo. V poldrugi uri sem zakopal med strašnim dežjem sebe in svojega stotnika. Nastal je dan. Zadnji čas, ker zakopi so bili že polni vode. Pred nami je ležala globoko zakopana ob železniški črti francoska brigada. Komaj smo mi začeli z napadom, so že bežali. Videl sem nekaj strašnega! Brigada Francozov, mož ob možu, so tekli v gostem roju pred nami. Morali so na 800 m visok grič, toda samo nekaj mož je prišlo do vrha, tako so jih naši postrelili. Jaz nisem mogel streljati. Jokal sem kot majhen otrok, potem pa sem taval naprej... Vojska je strašna! —

Tak je bil en sam boj izmed mnogih pri prehodu armade nemškega prestolonaslednika čez Maaso.

DRUGI FRANCOSKI POHOD V ZGORNJO ALZACIJO.

Dozdaj smo govorili o bojih srednjega krila velike nemške armade. Poglejmo, kako se je med tem časom godilo skrajnemu levemu (južnemu) krilu nemške armade.

Boji južno od Mühlhausna.

Takoj začetkom vojske so prodrle francoske čete v Zgornjo Alzacijo, kjer so se razvili boji v okolici Mühlhausna, kar

smo že poročali. Francozi so bili od tu pog-nani čez mejo in Zgornja Alzacija je bila očiščena sovražnika.

Medtem ko so francoske čete naprave napad na Lotaringijo in poizkusile napad na Belgijo-Luksemburško, so druge močne francoske čete v drugič poizkusile vdreti v Zgornjo Alzacijo. Namen tega je bil ta, da se prepreči nemškim četam napad na francosko desno krilo. Mühlhausen, katerega so nemške čete dne 16. avgusta očistile Francozov, so Francozi zopet zasedli. Dne 19. avgusta so se vršili pri Brunstattu in Dornachu ljuti boji. Pri Dornachu sta posebno veliko trpela polka št. 40 in 110. Grobovi tamkaj pričajo, kako ljuti boji so se bili.

Nemškim četam pri Altkirchu pa se je še tisti dan posrečilo zadržati francosko prodiranje. Po poročilih listov iz Švice so naletele nemške čete pri Tagsdorfu na sovražno premoč. Zlasti francoska artiljerija je bila zelo močna. Nemci so navzlic majhnemu številu vztrajali in zadrževali en cel francoski armadni zbor in eno kavalerijsko divizijo. Pri Tagsdorfu sta napadla dva švadrona afrikanskih lovcev eno nemško stotnijo. Ta napad se je končal s popolnim porazom črncev. Silno ljut boj je divjal v okolici »Treh hiš« in v Hunsbacher-dolini. Na višinah nasproti »Treh hiš« se je postavila pred vasjo Kappeln nemška artiljerija, Francozi pa so prodirali iz Altkircha čez Tagsdorf v smeri proti Jetlingenu, ki leži v globoki dolini. Tukaj je nemška kavalerija ustavila prodiranje francoske infanterije, v kateri so se nahajali po večini zuavi. Morilni artiljerijski ogenj je prizadel Francozom veliko škode ter jih pognal v beg. Bojno polje je bilo posejano z mrtvimi in ranjenimi vojaki, posebno zuavi so imeli velikanske izgube. V okolici Altkircha in Pforta pa se je razvil ljut boj med francoskimi in nemškimi jezdec, ki je končal s tem, da so Nemci zajeli cel francoski kavalerijski regiment pri Waldighofenu. Glavna moč francoskih čet se je umaknila v smeri proti Pfettershausnu.

Nemci so v teh bojih ujeli 13.000 Francozov. Okolica je zelo trpela vsled teh bojev. Posebno hudo so bile razdejane vasi Flachslanden, Brunstatt in Morschweiler. Oglejmo si boje v teh vaseh.

Brunstatt.

— Dne 19. avgusta zjutraj smo marširali — tako je pisal neki rezervni feldvebel — od Schlierbacha južno od Mühlhausna. Potem smo se za dalj časa ustavili, slišali smo močno grmenje topov in kmalu smo videli, kako so vodili mimo nas ujetnike. Šli smo naprej, se kmalu razdelili v strelske črte in prodirali skozi majhen gozd. Tukaj so nam začele žvižgati prve sovražne krogle mimo ušes. Iz gozda smo prišli na travnik, potem zopet v gozd — vedno obstreljevani, ne da bi sovražnika videli. Končno smo zapazili, da prihajajo strelji iz neke majhne vasice; takrat je začel tudi od desne padati na nas sovražni ogenj. Vsled tega je dobil naš bataljon ukaz, pomakniti se na desno na neko višino južnozahodno od Mühlhausna. Pred nami je ležala vas Brunstatt. Bila je 1. ura popoldne. Povsod smo prodirali, ker je francoska infanterija previsoko streljala. V oddaljenost 1000 do 1200 m smo dobro streljali na goste mase pred nami, iz katerih je marsikdo padel. Naenkrat smo začuli nad našimi glavami čudno žvižganje; bili smo v ognju francoske artiljerije. Nismo se dali premotiti, ker strelji so bili previsoki in prekratki. Tedaj pa so začeli na nas streljati Francozi tudi iz strojnih pušk. Trobentač poleg mene je padel ravno, ko je dejal, da se mu zdi, kakor bi bil na kanevrih. Dobil je strel skozi roko v ramo; zaklical mi je še: »Gospod feldvebel, moja tornistra!« Potem pa je postal nezavesten. Medtem je začela francoska artiljerija tako dobro streljati, da so padali strelji tik pred nas. Prišli smo v težek položaj. Več nismo mogli streljati, ker se je sovražna infanterija umaknila, artiljerija pa je bila predaleč. Granata je padla tik pred menoj in me zasula s prstjo. Prav tako je bilo na moji desni in levi. Dobro je bilo to, da se granate niso razletele, ker drugače bi nas ne ostalo kaj živih. Ukazal sem vprašati kompanijskega poveljnika, če ne bi kazalo, da se umaknemo. Dano je bilo povelje, da naj se umakne cela kompanija. Bilo je neznosno, ko smo se umikali na višino. Desno in levo je deževalo granat; na krogle iz pušk nismo niti pazili več. Vendar sem imel srečo, da je bil od moje čete ranjen en sam mož. V dolini smo se zbrali

in še enkrat smo dobili povelje, da naj napademo oni kraj. Teга napada pa nismo mogli izvršiti, ker nas je bilo premalo. Umaknili smo se nazaj. Prvi in drugi bataljon sta imela velike izgube, ker so vanju zadevale francoske granate. Ta dva bataljona sta trpela pod granatami vsled tega, ker sta ležala bolj na trdi zemlji, medtem ko smo ležali mi na neki krompirjevi njivi. Čez noč smo ostali na nekem travniku v bližini Rheimsa; bilo je zelo mrzlo. Kakor smo zvedeli drugi dan, smo se borili proti petkratni sovražni premoči. Vsi smo dobili priznanje, ker smo do 5. popoldanske ure zadrževali sovražno premoč in se umaknili šele premočni sovražni artiljeriji. —

Tagsdorf.

O uničenju dveh švadronov zuavov pri Tagsdorfu je poročal časopis »Baseler Nachrichten« sledeče:

— Neki nemški domobranski bataljon je marširal s sigurnostjo hitro naprej in prodril čez Helfranzkirch, kjer se je vršil kratek boj s francosko infanterijo in nekaterimi afrikanskimi lovci. Francozi so se morali umakniti in v najkrajšem času so bili spravljani ranjenci proti Renu. Naše čete so imele samo ranjence, in sicer mnogo manj kot Francozi, ker je francoski infanterijski ogenj prehitel, zato nesiguren. Počasi so se pomikale nemške čete proti Tagsdorfu. Čez eno uro je prišlo poročilo, da so Francozi v precejšnji množini zbrani vzhodno od Tagsdorfa. Bataljon se je razvrstil v strelsko črto; vsak grm, vsak zemeljski val se je porabil. Francoski ogenj je padal neprestano, nemška strelska črta ni zadostovala, ker francoski strelski jarki so se razprostirali zelo na široko. Zadnja nemška kompanija se je razvila iz nekega gozdiča, da bi podaljšala strelsko črto. Francozi so pa začeli takoj na gozd streljati, ker so najbrže domnevali, da se nahajajo v gozdu nemške rezervne čete. Naprej niso mogli Nemci nič več, toda tudi Francozi niso mogli prodirati. Tako je stal boj skoraj eno uro, ogenj je ponehaval.

Na francoski strani so domnevali, da je nemška strelska črta vsled njih ognja oslabela. Naenkrat se je prikazalo središču nemške črte nasproti 700 do 800 mož kavalerije afrikanskih lovcev. Nemci so takoj

spoznali položaj, da nameravajo Francozi z napadom. V trenutku je bilo dano povelje, da naj se mirno strelja in sigurno meri pri jezdecih najprvo na konje, potem na može.

Komaj so bila izdana povelja, je že zemlja odmevala konjskih kopit; orožje jezdecev je ropotalo in rjojenje se je daleč razlegalo. Toda švadroni niso jezdili v sklenjenih vrstah, kakor je to pri nemških atakah navada. Njih čete so se razkropile, še preden so bile 800 m oddaljene od nemških čet. Nemci še vedno niso začeli s streljanjem. Mirno so ležali domobranci z napetimi puškami. Najprvo so začele delovati strojne puške, počasi, toda sigurno. Ko so bili sovražni jezdec oddaljeni 350 do 400 m, se je pričelo tudi streljanje iz pušk. Uspeh je bil strašen; ogenj je trajal komaj tri minute. Strelji so padali sicer počasi, toda sigurno. Padale so prednje vrste in jezdec za njimi so padali čez kupe konj raz svoje konje. Konji so rezgetali in se valjali semintja, vstajali so in zopet padali. Ravnotako so se dvigali padli jezdec in zopet padali.

Noben jezdec se ni mogel več obrniti, preblizu ognja so bili. Iz ponosnih jezdeških vrst je nastal v par minutah kup mrličev in ranjencev.

Preden so mogli Francozi pričeti z nadaljnjimi napadi, je njih desno krilo zajel nek drug nemški bataljon. Francozi so bili primorani se umakniti. Od afrikanskih lovcev, ki so prevzeli ta napad, je ostalo zdravih 27 mož, ki so bili ujeti. Vse drugo je bilo ranjeno in mrtvo. —

Nadaljnje boje pri Tagsdorfu je opisal neki badenski častnik takole:

— Kavalerijski napad afrikanskih lovcev je bil izvršen ob 9. dopoldanski uri. Kmalu nato smo dobili z višin za Tagsdorffom hud infanterijski ogenj. Razvrstil sem svojo kompanijo in začel odgovarjati na sovražni ogenj. Medtem sem dobil ojačenje. Tako smo se valili skoraj eno uro semintja, dokler ni posegla vmes naša artiljerija. Takoj ji je odgovorila francoska. Dobil sem povelje, da naj s svojo kompanijo prodrem v vas. Med hudim ognjem granat in šrapnelov sem v nekaj skokih dosegel vas. Polovico kompanije sem poslal na levo, na desni pa sem z drugo po-

lovico prodiral sam. Z nabitimi puškami in revolverji v rokah smo udirali v hiše in iskali Francozov, ker se je tuintam iz hiš streljalo. Nismo pa ničesar našli. Po cestah je bilo vse mirno, ker so bili prebivalci vasi skriti po kletah. Samo mrličji in postreljeni konji so ležali po cestah. Tako smo dosegli drugi konec vasi. Takoj smo zasedli drugi izhod vasi, ki vodi proti Emplingenu, od tam se je najhuje streljalo. Tam smo ostali do 6. ure zvečer, neprestano v hudem ognju strojnih in navadnih pušk. Mnogo naših tovarišev je padlo. To je bila žalostna slika, ki se ne da popisati. Krog in krog mrličji, težko ranjeni in od artiljerijskih strelav močno razmesarjeni vojaki. Ob 6. uri je ponehalo streljanje Francozov. Ker smo že med dnevom videli, da so se Francozi močno umikali, smo mislili, da je boj končan. Porabil sem to priliko, da sem obiskal ranjence, ki so bili nastavljeni v šoli in po skednjih.

Naše poveljstvo je bilo še v dvomu, ali naj nas pusti čez noč v Taggsdorfu, kar se prikaže nad nami francoski zrakoplov, ki se je kmalu nato spustil na francoski strani na zemljo. Komaj pet minut nato so nas obsuli Francozi z granatami in šrapnelkim ognjem. Mislili smo, da smo v peklju, ker vse hiše v vasi so gorele. Sedaj je prišel trenotek, da smo se mogli umakniti, in sicer na tisto mesto za vasjo, kjer smo bili prej. Tudi v tem artiljerijskem ognju je padel marsikdo izmed naših. V šolo, kjer so bili nastanjeni naši ranjenci, so padale neprestano granate. To so bili najhujši trenotki tega dne. Učinki granat, ki se zarijejo en meter globoko v zemljo, so strašni. Toda sreča je bila, da se večina teh granat ni razletela. Treba je bilo skrbeti, da pridemo čimpreje iz okoliša hiš, ker na tiste se je najhuje streljalo. Umaknili smo se čez travnike, kjer smo morali trikrat prebresti vodo, ki nam je segala do prsi. To je bila mrzla zabava ob 9. večerni uri.

To je bil dan pri Taggsdorfu! Dve uri smo korakali do te vasi, enajst ur smo bili v ognju, sedem in pol ur smo korakali nazaj do našega zbirališča. Veliko truda je bilo to za naše domobrance. Francozi se tisto noč niso upali prodirati za nami in so zasedli Taggsdorf šele drugi dan. Prej so vas še enkrat obsuli z granatnim ognjem.

Med tem časom smo bili mi že v naših kvartirjih, kjer smo se veselili našega pohoda, ki je primoral Francoze pomakniti se iz njih postojank.

Francози v drugič v Mühlhausnu.

Zvečer dne 19. avgusta so Francozi v drugič zasedli Mühlhausen. Tudi zastopniki francoskih civilnih oblasti so prišli iz Belforta ter so dne 20. avgusta v prisotnosti prefekta in njegovega namestnika razobesili francosko trikoloro na magistratu. Že prejšnji dan so vpeljali francosko časovno štetje in izdali v nemščini sestavljeno okrožnico, v kateri so zagrozili posestnikom hiš s smrtjo, ako bi našli pri njih skrite nemške vojake.

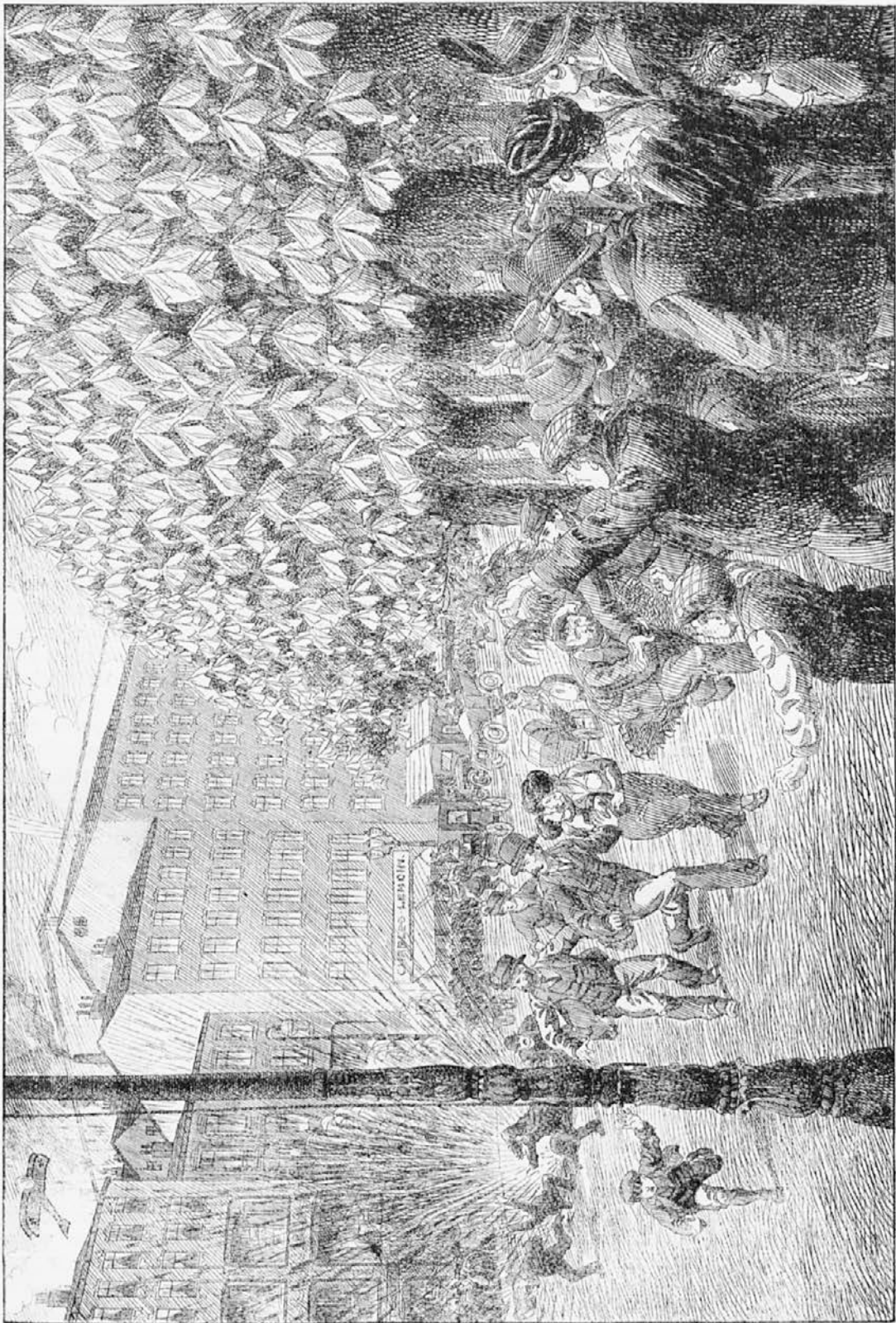
Začele so se tudi razne preiskave, zapori itd. Splošno pa so se francoski vojaki korektno obnašali.

Francози pognani iz Zgornje Alzacije.

Nemške zmaže v Lotaringiji in padec Longwyja so učinkovali tudi na bojišču v Zgornji Alzaciji. Da bi jih ne napadle premočne nemške čete, so se Francozi raje umaknili proti zahodu. Že v noči med 14. in 15. avgustom so Francozi naglo zapustili Mühlhausen. Francosko vojno ministrstvo pa je dne 26. avgusta razglasilo, da je bilo generalu Joffreju naročeno izprazniti Zgornjo Alzacijo zato, da se morejo vse razpoložljive čete pomakniti proti severu, kjer se bo boj odločil.

Večjemu delu francoskega armadnega zbora, ki je korakal iz Sundgaua, se je posrečilo združiti se s posadko iz Belforta in zadržati nemške čete, ki so zasledovale Francoze iz Altmünsterola in Dammerkircha. Zelo hud, več ur trajajoč boj se je razvil na križišču cest pri Dammerkirchu, kjer so nemške čete šele pozno zvečer zasedle križišče cest. Severno od Dammerkircha se je spustil en regiment francoskih kirasirjev v atako, vendar se mu ni posrečilo prodreti nemške vrste. Pri bojih ob francoskem umikanju so posegli tudi prvič v boj forti francoske trdnjave Belfort.

Tako je bila konec meseca avgusta Zgornja Alzacija v drugič oproščena Francozov.

Nemški zrakoplov nad Parizom.

Pregled bojev do konca meseca avgusta.

1. Armada generalobersta pl. Klucka je prodirala v Belgiji od Lütticha, katerega je vzel dne 7. avgusta, naprej, in sicer se je ta armada pri Lüttichu razdelila na tri dele: en del je prodiral proti Antwerpnu, drugi del čez Bruselj, kjer se je zopet razdelil v dva dela, katerih eden je prodiral čez francosko mejo proti Lille, drugi pa proti Cambrai.

2. Armada generalobersta pl. Bülowa je prodirala od Namurja proti trdnjavi Maubeuge in St. Quentinu.

3. Armada generalobersta pl. Hausena je prodirala proti trdnjavi Givet.

4. Armada vojvode Virtemberskega je prodirala južno od Sedana proti Reimsu.

5. Armada nemškega prestolonaslednika je bila razdeljena v tri dele in je prodirala čez Longwy proti Verdunu.

6. Armada bavarskega prestolonaslednika je bila razdeljena v dva dela, katerih eden je prodiral od Metza proti Toulu, drugi pa čez Nancy.

7. Armada generalobersta pl. Heeringa je pa v dveh delih prodirala severno od Belforta proti Epinalu.

Dne 31. avgusta je bilo izdano sledeče uradno poročilo:

Armada generalobersta pl. Klucka je odbila z enim armadnim zborom poizkus sovražnika, da bi pri Combleo od strani napadel nemške čete. (Poleg tega je imela ta armada, oziroma njeni deli, opraviti tudi v Belgiji. Op. ured.)

Armada generalobersta pl. Bülowa je pri St. Quentinu popolnoma porazila v premoči se nahajajoče francoske čete in je na pohodu ujela en angleški infanterijski bataljon.

Armada generalobersta pl. Hausena je potisnila nazaj sovražnika do reke Aisne pri Rethelu.

Armada vojvode Virtemberskega je prišla čez Maaso, se je morala pa vsled sovražnikove premoči umakniti čez reko nazaj. Pozneje si je ta armada zopet osvojila prehode čez Maaso ter se nahaja na pohodu proti Aisni. Fort Les Ayvelles za to armado je padel.

Armada nemškega prestolonaslednika nadaljuje pohod proti in čez Maaso. Ker je bil poveljnik francoske trdnjave Montmédy pri nekem izpadu s celo svojo posadko ujet, je trdnjava padla.

Armadi bavarskega prestolonaslednika in generalobersta pl. Heeringa sta v preostalih bojih s francoskimi četami v francoski Lotaringiji.

* * *

Ako vzamemo sedaj zemljevid v roke, vidimo, da se je nahajala koncem avgusta nemška zahodna armada, razdeljena v sedem armad, v popolnoma razvitem boju z Belgijci, Francozi in Angleži. Čez sredino Belgije pa do točke, kjer meji na jugu Francija na Švico, je segala bojna črta. Povsod so Nemci ob tem času prodirali čez meje, sovražnik ni imel niti pedi nemške zemlje v oblasti.

Sedaj govorimo lahko o nemško-francosko, belgijsko-angleški vojski.

Radi lažjega pregleda bomo tako kot dozdaj delili to vojsko, oziroma jo opisovali v dveh delih, in sicer vojsko v Belgiji posebej, vojsko ob francoski meji pa zopet posebej. Anglija pride v tej vojski v toliko v poštev, da je pošiljala svoje čete v pomoč Belgijcem in Francozom. Prava vojska med Anglijo in Nemčijo pa se je razvijala na morju, o čemer smo in bomo še poročali v onih sešitkih, v katerih govorimo o bojih na morju.

Slike iz bojev.

Forti ob Maasi.

Zgradba francoskih fortov se v načelu nekoliko razlikuje od nemških utrdb. Francoz osredotoči glavne opiralne točke v močnem oklepem fortu sredi utrdbenih naprav in zavaruje okope v glavnem s pomočjo okopobranov, ki jih seveda tudi Nemci grade, toda ne v tolikem številu kakor Francozi. Francoski fortovi so opremljeni z dvema oklepnima stolpoma, ki se obračata, tako da se strelna odprtina po strelu avtomatično zapre na ta način, da top napravi okret. Odprte, dobro zakopane baterije brez oklepov Francoz posebno rad uporabljajo.

Slika bi ne bila popolna, ako bi ne omenili razširjene špionaže in signalne službe. Vse vasi v trdnjanskem območju so »organizirane«. K »organizaciji« se štejejo razen izredno na široko razpletene špionažne in signalne službe, ki jo izvršujejo vpokojeni častniki ali pa preoblečeni vojaki, tudi zgradbe močnih vrtnih zidov, lesovja in majhni gozdni pasovi, jarki, z debelimi zidovi utrjeni navadni skednji, katerih zidovi so vrhutega na notranji strani proti kroglam obloženi z vrečami peska; v take skednje postavijo strojne puške in lahke topove; dalje spadajo v »organizacijo« močvirja in ribniki, ki se lahko preplavijo, in pa žične ovire. V volunski službi igrajo veliko vlogo podzemeljski brzozavi in telefoni v kletah in na cerkvenih stolpih. V toulški okolici je nemško vojaštvo uničilo že celo vrsto takih telefonov. Mnogokrat so jih odkrili šele več dni potem, ko so bile čete zasedle dotično vas. Tajnega telefonista podpira znamenodajalec.

Kar se tiče končno splošnega strateškega pomena severovzhodnega utrdbenega pasu Verdun—Toul—Epinal—Belfort, vemo iz zaplenjene vojaške učne knjige za častniško šolo 20. okrožja, da bi imel ta pas v prvi vrsti služiti za to, da bi ob morebitnem slabem izidu bitke na odprtem polju (ki je bila nameravana v Nemški Lotaringiji) oviral sovražnikovo prodiranje proti Parizu in omogočil smotreno in redno zbiranje k novim ofenzivnim sunkom. Na izključno brambno stališče črte Nancy—Verdun—Toul Francozi očitvidno niti mislili niso. Hoteli so pač utrdbeno črto pritegniti v območje svojih operacij, da bi bili pa že čez štirinajst dni prisiljeni k brambi te glavne postojanke, o tem se jim po vsej priliki niti sanjalo ni. Junaštvo, s katerim se cela črta drži, je v nemških vojaških krogih vzbudilo občudovanje in začudenje. Francozi so z do tlej nepoznano žilavostjo in ljutostjo poizkušali ofenzivo potegniti na svojo stran in se sedaj v defenzivi izredno vrlo bore.

V ognju granat ob Aisni.

Iz poročila nekega nemškega vojnega poročevalca posnemamo: Praviloma udarja po vrsti na naša ušesa težko grmenje, pomešano z jasnejšimi zvoki. Naš voditelj

nam vselej pove, ali so ustrelili Nemci ali Francozi. Sicer pa vlada naravnost smešen mir, ki nam ne da na to misliti, da se nahajamo le še kilometer od težke baterije, h kateri hočemo priti. Le na zemlji spoznaš bolestone sledi vojne in smrad poginolega konja ti naznanja, da po tihotnih dolinah koraka smrt.

Soteska se je zavila proti zapadu. Voditelj nam pokaže v ospredje: »Tam-le je baterija.« Jaz pa ničesar ne vidim. Pa smo tako razburjeni, da tečemo v letalnem koraku med drevjem naprej, in ko smo gozdnič zapustili, zagledamo onstran neznatne vdolbine v senci nekoliko borovcev rezervno baterijo našega polka, pripravljeno, da iz vzdignjenih žrel posipa sovražnika z ognjem. V tem hipu pa že priskoči nadporočnik z železnim križem na prsih, da pregleda listine nenadnih gostov. Ko smo ž njim govorili, se je slišalo povelje: »Strel!«, ne da bi se mi dalje brigali zanj.

Na nasprotni strani, tako daleč, da se ga še vidi in sliši, je srce naše baterije — poljski telefon, ki je v zvezi z opazovališčem in z mizo, od katere daje stotnik povsem mirno svoja povelja. Ta mir, s katerim se dajejo povelja, nestrokovnjaka najbolj presenetli.

Naši mečejo smrt v najgroznejši obliki ven med sovražnike in so vedno v enaki nevarnosti. Pri tem pa na njih obrazih ni opaziti najmanjšega razburjenja. Pušijo svoje pipe in mirno spe v zakopih, ko nad njimi jadra smrt. Morda jih miri ravno okolnost, da sovražnika ni videti, kar pa mene strašno razburja. Čez tri redi gričev, v četrto dolino, kakih pet kilometrov daleč, pošilja ta baterija svoje smrtonosne krogle. Kakor divje zveri so naše lafete pripravljene, vzdignjene kvišku, da napadejo sovražnika. Ko se zasliši povelje: »Streljati!«, potegne kanonir čisto mirno in strokovno na vrvi, top se strese v svoji notranjosti, se malo pomakne v ozadje in pošlje z groznim glasom pogubno granato čez hribe in doline. Še se vsi tresemo hrepenenja po nadaljnem boju, pa odprejo topničarji zaklopnice, zginejo v dimu, ki ga je napravil izstrelak, in čez nekaj sekund je morilno orožje zopet pripravljeno.

Trideset-, štiridesetkrat se ta slika pred menoj obnovi. Moj tovariš — fotograf — lovi podobo za podobo na svojih

ploščah, jaz pa doživljam največji dogodek v svojem življenju. Nisem pa tako miren kakor ljudje, ki tu junaško dokazujejo svojo zvestobo; mene žene nagon, da bi videl, kam in kako padajo izstrelki, ki jih vidim odhajati. Pred mano je opazovališče. Na »svojo odgovornost« smem tjakaj. Vzpne se na vrh; granate so razjedle zemljo. Topi so zakopani; drugega varstva tu ni. Poleg topov so jame, izdolbene v ilovici in v odmorih tako razširjene, da lahko trije topničarji v njih počivajo.

Šel sem za nadporočnikom na opazovališče. Šla sva po prekopu, ki se je čedalje bolj zarival v zemljo. Z najnovejšim daljnogledom, ki je pravo čudo, sem gledal proti sovražniku, ki stoji šele v tretji dolini, med nami dvoje hribov, oddaljen kakih 3000 metrov. Zdaj pa so začeli prijatelji za hribi zopet žvižgati in peti. Ogenj zaplapola kakor snop, zemlja se vzdigne v rjavem vrtincu in pade na vse strani. Dim se razkadi v teman oblak in že zopet se zgloji grmenje za nami, ki nosi smrt v pokrajino 3000 metrov pred nami, o kateri bi človek mislil, da spi mirno spanje. Toda motimo se. Ta pokrajina se je vzbudila. S torišča, na katero nas je privedel narednik — zopet »na lastno odgovornost« — našo namreč, je bajen razgled. Pregledam 20 km dolgo bojišče ob reki Aisne. Pred menoj v globini temne proge — strelski jarki nemške armade na strniščih. Onstran hriba preži sovražnik. Vmes temne točke, spomini na hude boje, ki so morali ostati, ker jih ni mogel niti eden niti drugi odstraniti. Vmes morda ranjenci? Vidim francoska opirališča: vasi Le Mesnil in Hurlus na zapadu, malo bolj nazaj Tahure, točka, za katero se še krvavo tepo. Na vzhodu pa je, za Ville de Tourbe, videti reko Aisne, ki ovija z ozkim svetlim trakom Argone. Od Servona grme topovi.

Takšna je bitka v našem stoletju! Mirno polje, travniki in livade, gozdi in polja, nad vsem tem zaspano jesensko nebo, — sovražnika pa ne vidiš nikjer. Le od daleč grmenje, kakor ob gorkem poletju, ko prihaja izsušeni zemlji blagoslov plodovitega dežja.

Sovražnika ni videti! In vendar je tu. Francozi so opazili, da so na vrhu ljudje, in že so nam začeli pošiljati svoje pozdra-

ve. Zemlja se vzpne, kakor ranjen konj, in izbruhne svoje drobje. Začudiš se, ne zaveš se nevarnosti. V hipu pa začne padati krog in krog toča, jeklena, razžarela toča. Prvi hip bi človek mislil na — rakete. Kako to žvižga in ječi, kakor zdvijana mačka! Zdaj pa pade granata in iztrga celo drevo pred nami. Šrapneli so božja milost proti temu. Narednik nas opozarja, da se moramo umakniti. Med tem so naši možnarji tudi začeli bruhati peklo. Čudno mi je pri srcu, ko si ogledujem spominke, ki so nam jih topničarji prinesli: nerazletele granate!

Vprega je dospela, da popelje topove na nova mesta, preden francoski letalci zapazijo našo lego. Prispel je tudi avtomobil. Z Bogom! Protí Sedanu!

Predor.

Tam, kjer teče Maasa v dveh rokavih skozi Ardene, vodi vzhodno mimo malega mesta važna zvezna železnica v Pariz.

Med južnim in severnim rokavom Maase je ležal 150 m dolg predor. Francozi so razstrelili vse štiri mestne mostove čez Maaso in tudi ta predor. V svojem slepem besu so tu kakor v celi svoji preplašeni deželi razdrli vse, kar bi moglo sovražniku olajšati zveze. In pri tem niso mislili na organizacijo nemških železniških čet, na to občudovanja vredno, gradečo organizacijo, katere delovanje je bilo moči tudi sedaj s strmenjem opazovati.

Ko so železničarji na svojem potu dospeli do te nove ovire, je bilo predvsem treba odločiti vprašanje, ali naj se tunel popravi ali pa po ovinkih zgradi nova železnica. Ko so proračunali potrebni čas za izvršitev enega in drugega dela, so se odločili za popravo predora in nemudoma začeli z izčiščevalnimi deli.

Od obeh strani so prodirali v rov in razen tega še na sredi rova z vrha dol. Zajedli so se od treh strani v rov.

V sredi so napravili luknjo z minami, jo razširili z novimi razstrelbami ter potem izmetali kršje in sipino iz sesedlega se rova naravnost navzgor.

Večer. Luknja sredi predora je 50 m dolga in 40 m široka. Iz globine 22 m zija ogromna odprtina, krog katere teko izkopane police druga vrh druge, vsega vkup sedem. Po teh policah se izmetava mate-

rial. Na dnu luknje zaposleno moštvo meče zemljo na prvo polico, ki leži v višini njihovih glav, od tu meče zemljo enako število mož na drugo polico in tako gre delo naprej od police do police do vrha, odkoder se material odvaža po poljski železnici. Na dnu si svetijo z bakljami.

To kopanje in izmetavanje krog in krog v temnem zemeljskem kotlu, to sistematično zmagovanje ogromnih množin, to enoglasje in ritem, ki je vse obvladoval in pospeševal delo, vse to se je v močni temi zlivalo v veličastno lepo sliko. Kakor so v starih časih ob stiski požarov romali vodni čebri v dolgi verigi iz rok v roke, tako so tu za hišo visoko spravljali na dan ilovnate zemeljske mase. Čez vse to pa razlit jasen lunin svit in modrikasta luč velikih obločnic, ki so dobivale svojo moč iz mestne elektrarne.

Istočasno se zajedajo v tunel druga moštva. Od juga in severa. Delajo rove in v lorah izvažajo zemljo. Zadeli so bili na velike ovire. Vodovod, ki je trdnjavo in mesto preskrboval z vodo, je bil razdrt in treba ga je bilo zopet hitro popraviti. Cevi še začasno vise, podprte z visokimi tramovi, počez nad robom luknje. Medtem pa mestni delavci grade vodovodno napeljavo po ovinkih. Delo se vrši popolnoma ločeno. Za zgradbe in dela v korist mestu se najamejo delavci, kjer pa gre za vojaške koristi, so samo nemški vojaki, ki delajo z ganljivo vnemo in nikdar omagujejo silo.

Popolno izčiščenje tunela je trajalo okroglo štirinajst dni. V tem času je bilo premaknjene do 15.000 kubičnih metrov zemlje. Na delu je bila ena železniška stotnija in tri stotnije železniškega bataljona, vsega vkup okroglo 800 mož. Delali so v šihatah ponoči in podnevi. Med posamnimi stotnijami in šihatami se je vnelo tekmovanje, kdo bo najhitreje delal. In ta tekma je koristila celokupnemu delu, tako da je bilo sovražnikovo opustošenje v nepojmljivo kratkem času popravljeno.

Mesto samo leži zapuščeno in puščobno; kar je ostalo prebivalcev, gledajo s topim začudenjem in marno delo v predoru. Tudi tu se vidijo posledice brezmejnega hujskanja in od vlade sistematično gojenega divjega strahu. Preje so se mudile v mestu francoske čete. Ko so se po-

tem na svojem pohodu proti zapadu na višinah pokazali Nemci, je župan nagovoril prebivalstvo k divjemu begu. Bolne žene in otroke so naložili na vozove in odpeljali. Obrati so se ustavili, trgovine in hiše zaprle. Polovica prebivalstva je zbežala. In šele sedaj vidijo ostali, da jim Nemci prinašajo pomoč in kruh. Polagoma se odpirajo hiše. Pritisnila je lakota in po skrbi nemške uprave dobi vsak prebivalec vsak dan odmerjeni delež hrane. Žene in dekleta oprežujejo krog vojašnic in straž. Na cestnih križiščih, pod nemškimi kašipoti stoje razcapane skupine. In povsod, vse do sredi polj zunaj mesta nemški vojaki in straže.

Od juga gor zamolklo bobni grmenje težkih topov.

Od vzhoda sem, od Sedana, že vozi vlak za vlakom nov vojni material in živež. Danes se morajo še ustavljati na zadnji postaji pred razdrtim predorom, toda jutri že bodo gremeli skozi predor prvi vlaki. In zopet je pridobljen nadaljnji, važen kos dežele. Nov kos zemlje je sovražniku iztrgan in na trudoma popravljenih potih se nemškim četam dovaža nov vir moči za vojno in zmag: kruh in strelivo.

Vojaki molijo . . .

Gabriele D'Annunzio, slavni italijanski pesnik, je poslal pariškemu »Gaulois« med drugim tudi sledeče vrstice:

— Predvčerajšnjim zvečer so se pred razvalinami neke cistercijanske opatije, ki je svojčas gostoljubno sprejela sv. Alojzija in njegovo mater Bianco Kastiljsko, med skupino lovcev in zuavijev pripovedovali dogodki na dolgo in široko, kakor v junaških pesmih, in sence naših bratov so stale za nami. Ob mraku so se napajali konji s črno vodo grajskega jezera, v katerem sta bila dva labuda — nepremična, in se je zdelo, da sta samo ona dva ohranila čistost in ves molk sveta. Slišalo se je grmenje topov proti severu v gričevju, ki ga je zavzel sovražnik; po udrtih cestah so sopli železni vozovi; v zraku se je čulo ropotanje francoskega aeroplana, ki je preletel cesto v ritmu samotnega poguma; in raztrgano nebo je imelo na vzhodu barvo zavese, ki ima bledobo školjke, ki jo pokaže, ko še živa razkrije svojo rano. Ali bom kdaj pozabil to vzvišeno uro?

Poznate Longpont? Je majhno mestice med podrtim ogradjem opatijske cerkve in starimi vrati s stolpiči na straneh, ki se mi zdi kakor naslikana od enega starih vaših miniaturnih slikarjev na star rokopis. Tako mi je ljuba, da hočem to vizijo vedno ohraniti v svojem srcu, kakor nosi sv. Barbara na dlani svoje roke zvonik z zobčastimi nazidki.

Včeraj zjutraj v nedeljo sem bil pri maši-zadušnici v ozki kapeli, napravljeni v neki dvorani, ki je svojčas služila za sprehajališče benediktincev menihov.

Vojaki v rdečih oblekah so napolnili vse hrastove klopi, toda vsi niso mogli dobiti prostora v molilnici in zato so stali na praگو in v preprosti zakristiji v senci podrtin. Na velikem oltarju so se svetili relikviari in župnik je z visokim glasom naznanjal imena padlih; brala se je nato daritev Telesa in Krvi našega Gospoda in dvignilo se je petje proti somraku oken: Zbor nežnih ženskih in otroških glasov, pojočih negotovo, katerim so se počasi pridružili hripavi glasovi moških in izzveneli v mogočno intonacijo: »Kyrie eleison«.

Vsi vojaki v kapeli in zakristiji so peli, preden se vrnejo zopet v boj, kakor v prastari kanconeti Sancourta: »Kyrie eleison«. Tudi oni, ki so okomatali velike vprežne konje, oni, ki so sedlali svoje konje, oni, ki so ugaševali ognje v bivaku in oni, ki so nakladali dolge vozove s šestimi kolesi, vsi so intonirali sveto pesem kakor sinovi Ansgarda: »Gospod — je rekel. Če me ustavi smrt, bom storil vse, kar hočeš.« Ko se je poslovil od Boga, je dvignil svoj prapor in odjezdil v Francijo. Oni, ki so ga čakali, so mu klicali: »Gospod, dolgo časa vas že pričakujemo.« On pa jim je odgovoril: »Potolažite se! Ne bom si prizanašal, dokler vas ne osvobodim.«

Zdelo se mi je, da ravno tak epičen dih sili v razkuštrane oblake proti vzpetim obokom mrtve cerkve in giblje divje rože ob opornih stebrih, ki so imeli odslej nositi samo svoj lasten ponos. Videl sem, kako so se tresli duhovi v vetru v veliki prazni roži kakor v ustih maske, ki več ne odmeva. Židovi so bili kakor bližnje grožnje; brezoblični kosi, ki so se zrušili na sredo cerkve, so se zdeli, kakor da se hočejo izpremeniti v mračne grobnice, kar

se kakor na mističnem kraju v široko razprtem rožnatem okrasku upodobi podoba smrti, ne grozna žena, ampak lep moški genij. »Bogu čast in slava!« je rekel vodnik, ko je videl to, kar je iskal.

Vojaki, sklonjeni v svojih rdečih barvah kakor v lastni krvi, niso jenjali moliti. Kakor spremljajo glasovi orgel pesem, tako se je slišalo neutolažljivo kanonado tam zgoraj proti globokim kamnolomom, od kjer so bili najbrže vsi ti kamni zbrani v čast božjo.

Zdelo se je kakor da bi bilo od časa do časa slišati hropenje divje zveri, ki je zasledovana in jo ustavijo na vznožju planine prepadi. »Bogu čast in slava« je nadaljeval in intoniral sveto pesem. Vsi so peli ž njim »Kyrie eleison«. Ko je bilo petje končano, se je začela bitka; kri je skočila v oči in pôt je kapljal s čela vojakov. —

Pismo nemške matere francoski materi.

»Frankfurter Zeitung« je priobčila naslednje plemenito pismo, ki ga je neka nemška gospa pisala neki francoski materi, katere sin je na Nemškem umrl na ranah, ki jih je dobil v boju za francosko domovino:

— Milostiva gospa! Mati, ki je kakor Vi poslala v boj za domovino svojega sina, n e m š k a m a t i, bi Vam rada pisala nekaj vrstic.

V petek dne 28. avgusta je dospel semkaj velik transport ranjenih vojakov, med katerimi se je nahajal tudi Vaš sin, gospod Lucien Paul. Bil je težko ranjen na glavi. Z veliko skrbnostjo so ga prenesli v bolnišnico usmiljenih sester sv. Vincencija Pavlanskega, kjer so mu z veliko skrbnostjo stregli. Eden naših kanonikov, prelat msgr. Hilpisch, ki je obiskal ranjenca, je bil obveščen, da se želi gospod Paul izpovedati. Monsignor ga je našel, kakor mi je rekel, zelo slabega. Vaš ljubi sin je le s težavo govoril ter je zato prosil monsignora: »Prosim, izprašujte me.« Dobil je odvezo. Ker se je zdelo, da trenutno ne grozi neposredna nevarnost, je monsignor sveto obhajilo in sveto poslednje olje odložil za naslednji dan, da bi se Vaš sin preveč ne utrudil. Toda ponoči ob 3. uri je nastopil krč, ki mu je Vaš sin podlegel ob

pol 5. uri, ne da bi se bil več zavedel. Očividno je bil težko ranjen na možganih.

Bodite zagotovljeni, milostiva gospa, da je Vaš ljubi sin užival najskrbnejšo strežbo in da se ni ničesar opustilo, kar bi bilo moglo rešiti njegovo mlado življenje. To Vas bo nekoliko potolažilo, Vas in Vašega soproga, v Vaši veliki bolesti. Misel, da mu je ob zadnji uri stal ob strani duhovnik in da je bila njegova smrt sveta, Vam bo pomagala, da svojo glavo upognete pod roko najvišjega Gospoda nad življenjem in smrtjo. Vaš sin je umrl kot junak za svojo domovino in spi sedaj na tuji sicer, toda blagoslovljeni zemlji, kjer čaka vstajenja, ko bo zopet videl svoje, ki sedaj objokujejo njegovo izgubo, da se nikdar več ne loči od njih.

Njegov pogreb se je vršil v torek, dne 1. t. m., zvonili so mu zvonovi v katedrali. Izkazane so mu bile vse vojaške časti. Obe naši vojniški društvi z zastavama, ki sta bili oviti v črno tančico, sta mu dali častno spremstvo na zadnji poti. Jasno modro nebo se je svetilo nad odprtim grobom, ko so oddali tri častne salve. Naj počiva v miru!

Dovoljujem si priložiti Vam tukaj nekaj vejic iz lovorjevega venca, ki sta ga vojniški društvi položili na grob, kakor tudi nekaj izrezkov iz tukajšnjega lista. Iz njih bode videli, kako zelo se je častil Vaš sin, ko so ga nesli k zadnjemu počitku. Počiva na novem mestnem pokopališču. Njegov grob ima št. 1.

Milostiva gospa! Reklo se mi je, da je tako težko ranjeni mladi Francoz pred vsem želel videti svojo mater. To mi je šlo tako k srcu, da sem sklenila takoj pisati njegovi ubogi materi in ji vse poročati, kar sem mogla zvedeti o mladem vojaku. Kajti tudi jaz, milostiva gospa, imam sina edince, ki je poln navdušenja sledil cesarjevemu klicu in o katerem že od 22. avgusta nismo dobili nobene vesti.

To pismo naj Vas nekoliko tolaži v Vaši veliki bolesti, Vas in celo Vašo družino nad veliko izgubo Vašega dragega sina, ki je žrtvoval svoje mlado življenje za domovino.

Blagovolite sprejeti, milostiva gospa, zagotovilo najodkritosrčnejšega sožalja matere, ki z Vami iskreno sočustvuje. —

Genljivo pismo.

Dne 1. avgusta l. l. je priobčil »L' Echo de Paris« pismo, ki ga tu podajamo našim bravcem, da spoznajo delno dobro stran naših sovražnikov. List je pod zgorajšnjim naslovom pisal: Naš odličen sodruženik gospod Maurice Barrès nam je dal na razpolago plemenito in genljivo pismo, ki tu sledi; »neznatna« uradnica ga mu je poslala. To je dejstvo, ki kaže bolj kot vsi slavnostni govori duševno razpoloženje občudovanja vrednih francoskih žena:

Pariz, 30. julija 1914.

Gospodu Morisu Barrès, Pariz.

Colette Baudoche služi Franciji s tem, da brani poročiti se s Prusakom, to se pravi služi svoji deželi po svojem srcu in svojih sredstvih.

Beseda »patriote« je ravno tako ženskega kakor moškega spola, kajne, gospod? Ne boste se mi ironično smejali, ako Vam povem, da moje srce pripada Vaši Ligi in da si zelo želim, da bi mogla v skrajnosti koristiti Franciji.

Nisem sicer nič več kot čisto mala enota med francoskim ljudstvom, neznatna uradnica, čisto revna po materielnem bogastvu, bogata pa po srcu.

Računstvo in daktilografija je moj posel. Ako vojna izbruhne, bodo morali zmožni možje oditi. Upravna služba pa mora vendar za prvo potrebo poslovati.

Zakaj torej ne bi mogle ženske, čisto zmožne delati dobro, posvečene delu, navajene dela, to se pravi zmožne praktične službe, nadomestiti teh mož?

Gospod Barrès, prosim iz vsega srca, da mi pomagate do te neizmerne usluge, ako bi morala Francija iti v boj.

Prosim Vas sveta in podpore. Nimam nikogar, ne družine, ne prijateljev. Zdaj imam službo kot daktilografka v metalurgičnem komtoarju, ki bo v slučaju vojne najbrže zaprt.

Rada bi posvetila ves svoj čas, svoje življenje, ako bi bilo treba, za svojo deželo, ki jo tako ljubim, zlasti odkar sem živela v tujini. Storila bi, kolikor bi bilo v moji moči in ne bi za to zahtevala plačila, ako je državna blagajna preveč revna. Bila sem že lačna, navajena sem tega.

Gospod, k Vam sem se zatekla, zapam Vam in pričakujem, da boste imeli

čas, da pretehtate mojo prošnjo. Bolnikov ne morem oskrbovati vsled telesne slabosti. Če bi me ne sprejeli v pisarno, bi rada šla pomivat namizno opravo ali pometat. To je vse, kar znam, storila bom vse vestno.

Ne vem, če morem kaj boljšega. Ako Vi, gospod Barrès, to mislite, pokažite mi pot in storila bom brez strahu.

Oprostite mi, da Vas nadlegujem v teh dneh, ko ste tako zaposleni, in blagovolite blagohotno sprejeti mojo prošnjo.

Zaupno, preprosto in odkrito Vas tega prosim.

Prosim Vas, sprejmite itd. —

Tisoče in tisoče, bogatih in revnih jih je, kot je ta »neznatna uradnica«. Ako spopad izbruhne, jim povemo, kako bodo mogle služiti domovini.

Angleži o bojih z Nemci.

Vojni poročevalec lista »Times« je pisal:

Težki topovi Nemcev povzročajo strašne opustošitve. Dolina, kjer vali reka svoje valove, se je kmalu v pekel izpremenila. Z enega gorovja na drugo so gremeli veliki topovi. Granate frče čez reko in posipavajo z železno točo čete, ki poizkušajo reko prekoračiti. Pontoni (deli za zgradbo mostu na čolnih) se vozijo na vozovih, ki so nalašč za to napravljeni. Narejeni so tako, da se pripeljejo na breg reke, kjer se vržejo v vodo in se nato zvežejo. Vse se mora izdelati v najstrašnejšem ognju. Granate, mrvaške raglje in puške zakrijejo inženirje, ki grade most v oblak, ki ga povzročajo topovi. Sovražnik je na več točkah globoko zakopan in obvladuje celo reko, kakor sam hoče. Zaveznikom tako kuri, da se mora opustiti na eni točki poizkus, da se zgradi most. Prizor je bil tako mo-

gočen in strašen, da ga ni mogoče popisati, a poviševali so ga še čudeži poizvedovalnih poletov angleških in francoskih letalcev. Nekaj časa sem stal pod nekim zrakoplovnim strojem in sem v najhujšem razburjenju strmel v velikega ptiča, ki se je v tisočeri smrtni nevarnosti nad sovražnikovimi črtami dvigal. Če se letalni stroj potem približa zemlji, da poizve, kakšno da je kako nejasno mesto in posebnost ozemlja, se napetost ne more več prenesti. Med ropotom, ki ga letalni stroji povzročajo in med žvižganjem granat prodro zvezne armade do reke. Zahvaliti gre prej omenjenim mostovom, da more del britske sile primeroma hitro reko prekoračiti. Ko so inženirji srečno svojo nalogo izvedli in ko čete po novem mostu naprej prodirajo, se je ponoči izvedel prehod, a prehod čez reko še ni zmage pomenjal. Celo noč so sovražnikovi metalci svetlobe preiskavali reko, da poizvejo, kje da stoje naše čete. Ogenj je divjal celo noč in vojaki so morali molčati, da svojih postojank sovražniku ne izdajo. Nekega angleškega pešca je zadela krogla na roki. Vsled bolečine je revež zakričal, a takoj nato si je s še neranjeno roko zamašil usta s travo, da mu ni noben glas več ušel. Po tej nevarni noči je napočilo jutro, ki je bilo mrzlo, vlekel je veter in tudi deževalo je. Nemci so se na celi črti zakopali v tiste male luknje, ki jih znajo spretno izkopati. Tudi zavezniki so se zakopali. Pričelo se je dolgotrajno streljanje. Nemci so nato izvedli strašen napad, ker so bili očitvidno ojačeni. Res občudovati se mora, kako so se znali Nemci povsod zakopati in kako so znali svoje velike tope skriti. Nismo mogli uganiti, od kod da padajo njih granate. Naši letalci so se nato dvignili in svojo besedo so nato naši topovi govorili. Boj je bil strašen.

Dvanajsti sešitek „SVETOVNE VOJSKE“, ki izide dne 15. aprila, bo obsegal nadaljevanje popisov tega sešitka, in sicer boje v Belgiji do padca Antwerpna.

Vzpored „Svetovne vojske“.

Radi lažjega pregleda in ker je dozdej že izšlo toliko sešitkov „Svetovne vojske“, da se na podlagi sedaj objavljenih popisov lahko sestavi vzporedni pregled, objavljamo načrt tega dela.

„Svetovna vojska“ bo objavljala popise bojev med sledečimi državami:

1. Avstrija-Srbija, Črna gora (sešitek št. 1, 9, 10).
2. Avstrija-Rusija (sešitek št. 2, 6, 7, 16, 17).
3. Nemčija-Rusija (sešitek št. 3, 14).
4. Nemčija-Belgija, Francija, Anglija (seš. št. 4, 11, 12, 13).
5. Nemčija-Avstrija-Japonska.
6. Turčija-Rusija, Anglija, Francija.
7. Na morju (sešitek št. 5).
8. V zraku.
9. Padli slovenski junaki (sešitek št. 8, 18).
10. Odlikovani slovenski junaki.
11. Pisma in pripovedovanja slovenskih ujetnikov (seš. 15).
12. Razmere med vojsko med Slovenci doma.

V te poddele bo razdeljeno celo delo „Svetovna vojska“ tako, da bo vsak poddel celota zase in bo tvoril samostojno knjigo. Zato je tudi paginacija tako razdeljena, da se prične vsak poddel s svojo številko, n. pr. 1. Avstrija-Srbija, Črna gora 1. sešitek stran 1-32, 9. sešitek stran 33-64, 10. sešitek stran 65-96 itd. Vzpored obsega sešitke za tri četrtletja, t. j. 18 sešitkov.